

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมายของศิลปะศึกษา
2. คุณค่าและความสำคัญของศิลปะศึกษา
3. การแสดงออกทางศิลปะ
4. ความหมายและความสำคัญของ การวาดภาพระบายสี
5. พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสี
6. จิตวิทยาการวาดภาพของเด็ก
7. พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โอลเวเนเฟลด์
8. การสอนการวาดภาพระบายสี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษา หมายถึง การให้การศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529:111) ภายใต้ระบบการศึกษาและความสอดคล้องกับปรัชญาแนวคิดทางการศึกษา (อารี สุทธิพันธ์ 2528 : 42) ซึ่งครูผู้สอนจะช่วยแนะนำและเสริมสร้างการสร้างสรรค้งานศิลปะให้กับเด็ก ช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดี การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นส่วนตัว และการฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านพุทธิปัญญา

(the Cognitive domain) ทางด้านจิตพิสัย (the Affective domain) และทักษะพิสัย (the Psychomotor domain) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีประสบการณ์ ทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการแสดงออกเป็นผลงานด้านต่าง ๆ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น และการแกะสลัก การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์วัสดุ ในการแสดงออกนี้ครูต้องให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างเสรี ครูผู้สอนจะต้องวางโครงการสอนระยะยาว โดยวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์และวิธีการสอนอย่างกว้างขวาง (ชโล พงษ์สามารถ 2526 : 1) ตลอดกลุ่มวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วไปเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ในชีวิต (วิรุฒ ตั้งเจริญ และวรรณรัตน์ อินทร์อำ 2515:14) มีกจินสัยขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมสามารถดัดแปลงแก้ไขสิ่งแวดล้อมให้สวยงาม สะอาดเรียบร้อย มีระเบียบแบบแผน เป็นพลเมืองที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (เลิศ อานันทนะ 2516 : 18) เป็นคนที่มีคุณภาพมีประสิทธิภาพในการคิด สามารถคิดและแก้ปัญหา สร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการอันเป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทางสมอง โดยมีเทคนิควิธีการทางศิลปะ เป็นสื่อการเรียนรู้ออก รสนิยมศิลปะ สุนทรียภาพการทางานศิลปะ เพื่อจรรโลงจิตใจ และให้มีอิสระอย่างมีระบบ (ดำรง วงศ์อุปราช 2529 : 132) มีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพและพุทธิปัญญาของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย รู้คุณค่าความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ และเกิดค่านิยมต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สงวน รอดบุญ 2524 : 28)

วิชาศิลปะศึกษาจึงเป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระและ เป็นวิชาที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่กว่าวิชาอื่นใด ตามลักษณะทางกายภาพของวิชาศิลปะและวัตถุประสงค์การเรียนของวิชาศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา คือ (สุลักษณ์ ศรีบุรี 2531 : 58)

1. ให้มีความคิดเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน

3. ฯที่มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ฯที่มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5. ฯที่รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี (วิรุณ ตั้งเจริญ 2526 : 34)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ การสอนด้านศิลปะให้กับผู้เรียนตามวุฒิภาวะ เพื่อส่งเสริมการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ รวมทั้งพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก โดยเน้นการปลูกฝังทัศนคติ และการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้กับเด็กในรูปของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ภาพ และงานสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

คุณค่าและความสำคัญของศิลปศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นสถาบันหลักในการวางนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติ ได้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา ซึ่งวางแผนพัฒนาวิชานี้ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน อันจะทำให้เด็กไทยเป็นผู้มีลักษณะนิสัยที่ดีงาม และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529 : 42) มีพฤติกรรมอันดีงามทางศิลปะ รู้จักแก้ปัญหาในการทำงานและได้สัมผัสความเป็นจริง ตลอดจนมีประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ (วิรัตน์ พิชญ์โพบูลย์ 2521 : 12) ส่งเสริมความเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะ ความสนใจ และความต้องการของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กดังนี้คือ

1. พัฒนาการด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) ศิลปะจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การเป็นผู้รอบรู้ในการทำงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างผลงาน รู้จักแก้ปัญหาและปรับปรุงผลงานในการทำงาน ด้วยตน-

เอง สิ่งเหล่านี้จะทำให้มีความเชื่อมั่น ตลอดจนความสามารถในการสร้างสรรค์
สิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีคุณภาพอย่างเฉลิยวฉลาด พฤติกรรมดัง
กล่าวจะช่วยพัฒนาความคิดและสติปัญญาของเด็กให้ดีขึ้น

2. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Growth) ศิลปะจะช่วย
สนองความต้องการที่จะแสดงออกและการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เมื่อเด็กสร้างสรรค์
ผลงานศิลปะสำเร็จ เด็กจะมีความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส มีความมั่นใจในตัวเอง
อันเป็นพื้นฐานของพัฒนาการทางอารมณ์

3. พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) ศิลปะเป็นสื่อให้เด็กมี
โอกาสในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีรู้จักรับผิดชอบ
ชอบร่วมกัน ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อผู้ที่ต้องอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจยุติธรรม
สิ่งเหล่านี้จะมีบทบาทช่วยสร้างเสริมความคิดทางสังคมได้เป็นอย่างดี อันจะก่อ
ให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีทางของประชาชาติโดย

4. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Growth) การสร้าง
สรรค์งานศิลปะทุกชนิดจำเป็นต้องใช้กำลังกล้ามเนื้อบางส่วนของร่างกายในการ
ทำงาน เช่น การขีด การเขียน การตัด การคลึง การวาด การปั้น ฯลฯ การ
ทำงานจะต้องบังคับรูปร่างรูปทรงให้ได้ตามแบบที่กำหนด จึงต้องบังคับมือและ
กล้ามเนื้อ บางทีต้องออกแรงซึ่งมีส่วนในการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรงและคล่อง
ตัวในการทำงาน

5. พัฒนาการด้านการรับรู้ (Perceptual Growth) การทำงานที่
ใช้ความสามารถและความถนัดของตนเอง ด้วยการออกแบบคิดค้นหาวิธีการสร้าง
งานแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ดีขึ้น การสังเกตเพื่อหาทางแก้ไขปรับปรุงผลงานให้ตอบ
สนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลง การติดตามผลงาน การพัฒนางาน
ของตนเองให้ก้าวหน้าและมีคุณภาพด้วยการปรับปรุงงานให้ทันสมัยอยู่เสมอจะก่อ
ให้เกิดการรับรู้ได้

6. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) ศิลปะ
จะช่วยให้เกิดความซาบซึ้งชื่นชมและรู้คุณค่าความงามในธรรมชาติ ความงามของ

สิ่งต่าง ๆ สามารถมองสิ่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งมีศิลปะนิสัยในการสร้างสรรค์ มีจิตใจละเอียดอ่อนและมีรสนิยมสูงชัน

7. พัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ (Creative Growth) ศิลปะจะเป็นสื่อที่มีความอิสระในการสร้างสรรค์ให้รู้จักปรับปรุงรูปแบบหรือคุณภาพของงานตลอดจนการรู้จักพลิกแพลงหาวิธีการแปลกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานจากความคิด สติปัญญา และจินตนาการของตนเอง สิ่งเหล่านี้จะเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี (เกษร ธิตะจारी 2530:7-9, ประसार มาลากุล ณ อยุธยา 2523 : 37-38)

ศิลปะศึกษาจึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและสังคมของเด็ก (เลิศ อานันทนง 2523 : 93) รวมทั้งการสร้างศิลปะนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นในตัวเด็กจึงเป็นการศึกษาที่พัฒนาทรัพยากรกำลังคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์มองโลกสวยงาม มีความรักธรรมชาติ รักศิลปวัฒนธรรม เป็นผู้มีความรู้ไม่คิดท้อถอยสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นมรดกของชาติ (เดชา นุชคอนไผ่ 2527 : 42) รู้คุณค่าของงานศิลปะที่ตนสร้างขึ้นและผลงานของผู้อื่น สามารถนำความรู้ ความคิดของตนเองเชื่อมโยงกับแนวความคิดของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำงานศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สงวน รอดบุญ 2515:19) ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการเตรียมพื้นฐานในการเรียนวิชาชีพ ซึ่งเด็กจะมีโอกาสสำรวจความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเองในการทำงานศิลปะและส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อีกด้วย (วิรัตน์ พิชญ์ใหญ่ 2516:17)

ศิลปะศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโต มีความสามารถ มีความพร้อมในการแสดงความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์อย่างอิสระ (Herbert Read 1985 : 11) แต่สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวและต้องการหาทางออก ศิลปะก็อาจทำหน้าที่บำบัดได้อย่างน้อย 3 ลักษณะคือ

1. ศิลปะเป็นทางระบายอารมณ์ที่เคร่งเครียด ความโกรธ ความกลัว ความกังวล หันมาระบายออกทางอารมณ์ด้วยการทำกิจกรรมศิลปะ ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะจะได้ผลทางผ่อนคลายอารมณ์ และมีผลงานด้านสุนทรียภาพ การสร้างสรรค์ด้วย

2. ศิลปะช่วยขจัดปมด้อย ถ้าสาเหตุมาจากความไม่สมปรารถนา ขาดความมั่นใจ ความขลาดอาย ความพิการ ศิลปะจะเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ได้ เขาเหล่านั้นจะสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดออกมาด้วยการทำงานศิลปะ

3. ศิลปะช่วยทำความเข้าใจกับปัญหาและความต้องการของเด็ก กิจกรรมศิลปะจะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก ทำให้เข้าใจที่จะแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้นในกรณีที่เด็กคือจนผิดปกติ เกเรก้าวร้าว รังแกเพื่อนอย่างไม่มีเหตุผล เพราะศิลปะเป็นภาษา เป็นการแสดงออก และเป็นเรื่องราวชีวิตของเด็ก เช่น เวลาที่เด็กสบายใจเขาจะวาดรูปดอกไม้ ภาพทิวทัศน์ เป็นต้น ศิลปะทางบำบัดจึงมีคุณค่าในฐานะเป็นสื่อหน้าต่างการผ่อนคลายอารมณ์และการแสดงความต้องการที่ลึกซึ้งในตัวเด็ก (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา 2523:37-38)

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปศึกษาเป็นการสอนความเป็นมนุษย์ให้กับคน คำว่า "มนุษย์" หมายถึง "ใจสูง" ศิลปะเป็นเรื่องของจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ถ้าหากคนเราเข้าถึงศิลปะแล้ว การที่จะรับอะไรก็ง่าย เพราะโลกของศิลปะเป็นโลกของการแสดงออกอันลึกซึ้งที่มีคุณค่าต่อจิตใจของมนุษยชาติ ถ้าสังคมมีรสนิยมทางศิลปะที่ดีแล้วย่อมมีผลสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ และเป็นผลให้คนในสังคมเป็นคนที่มีคุณธรรม (ท่านพุทธทาสภิกขุ อ่างใน วิชัย วงษ์ใหญ่ 2521 : 10) เป็นผู้มีความรู้ มีคุณลักษณะที่ดีงาม รู้จักการแสดงออกด้านความงาม พัฒนาสังคมให้สงบสุข และเจริญก้าวหน้า (สุมิตร คุณานุภกร 2520 : 20) การส่งเสริมการเรียนรู้อาสาทางศิลปะเป็นการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิด ผู้ที่ขาดการส่งเสริมการเรียนรู้อาสาทางศิลปะจะเป็นคนขาดการรับรู้ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นจุดหมายของการเรียนการสอนศิลปะ จึงเป็นการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้ดีขึ้น (Herbert Read อ่างใน วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529 : 116)

ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาที่สำคัญยิ่งวิชาหนึ่งสำหรับเด็กในระดับประถมศึกษา เพราะศิลปศึกษามุ่งใช้วิชาเฉพาะแต่เป็นวิชาซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนวิชาอื่น ๆ และช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนภายในชั้นที่บรรลุเป้าหมาย วิชาศิลปศึกษาจึงมีบทบาทมากกว่าการเป็นวิชาเสริมในโรงเรียน เพราะจะเป็นวิชาที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของเด็กและอาจขยายขีดความสามารถ

ของสมองเด็ก อีกทั้งยังช่วยให้เด็กค้นพบค่าของตนและลักษณะเฉพาะตัวซึ่งจะเป็น
เครื่องชี้แนวทางไปสู่ความสุขในอนาคตของตัวเอง (อารี ริงลินันท์ 2527: 212)

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มีคุณค่าต่อเด็กในอันที่
จะสร้างเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดี มีความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความ
งามตามธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
รวมทั้ง เป็นวิชาที่ส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมตามวัย
อันสมควร เพื่อให้เขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การแสดงออกทางศิลปะ

การแสดงออกทางศิลปะ เป็นการแสดงออกตามความแตกต่างระหว่าง
บุคคล ซึ่งมีการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ ความชื่นชอบ และจุดมุ่งหมาย
ต่างกัน จึงมีผลทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน แล้วเลือก
และตัดสินใจแสดงออกมาเป็นรูปทรง รูปร่าง สี การจัดองค์ประกอบ ที่ไม่ซ้ำแบบ
ใครเพื่อจะสื่อสารกับผู้อื่น (de Francesco 1958: 135)

ศิลปศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้
เด็กทุกเพศทุกวัยทุกระดับความสามารถได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีทางความ
คิดสร้างสรรค์ จินตนาการตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของเด็ก
แต่ละคน (เลิศ อานันทนะ 2523 : 211) การแสดงออกทางศิลปะของเด็ก
อย่างบริสุทธิ์มักจะมีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวัย สภาพ
แวดล้อม สภาพสังคมรอบ ๆ ตัวเด็ก ความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปใน
สังคม รวมทั้งความต้องการของเด็ก (สุชาวดี สุภโภษะ 2527 : 42)

พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะของเด็กทั่ว ๆ ไป แบ่งออกเป็น 2
ลักษณะดังนี้ คือ

1. พฤติกรรมการแสดงออกจากโลกภายใน หมายถึง การแสดงออก
จากความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาตั้งแต่วัยเด็ก เด็กที่เคยพบเห็นและมีประสบ
การณ์กว้างขวางย่อมสามารถแสดงออกได้ดีกว่าเด็กที่มีสมองว่างเปล่า หรือมี
ประสบการณ์คับแคบและจำกัด

2. พฤติกรรมการแสดงออกจากโลกภายนอก หมายถึง การแสดงออกตามที่นิยน์ตามองเห็นจากวัตถุ หรือหุ่นที่กำหนดให้ พฤติกรรมการแสดงออกจึงมีลักษณะ เป็นการถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นจากต้นฉบับหรือของจริง ผลงานที่แสดงออกจึงค่อนข้างตายตัว ลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกจึง เป็นการฝึกหัดทักษะความแม่นยำในการใช้สายตาและกล้ามเนื้อ (เลิซ อานันทนะ 2529:135-136)

การแสดงออกทางศิลปะจึง เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ในอันที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังนั้นจะส่งผลต่อการรับรู้ การเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติทุกด้าน ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจึงแสดงให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ในตัวเด็กดังนี้คือ

1. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงความเติบโต การแสดงออกทางศิลปะของเด็กโดยเฉพาะการวาดภาพนั้น เมื่อเด็กเริ่มต้นจากการขีดเส้นอย่างวุ่นวายจนค่อย ๆ พัฒนาควบคุมเส้นสายให้เป็นระเบียบขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการเริ่มต้นท่าทีของการออกแบบรูปทรง และในวัยที่เติบโตขึ้นภาพวาดของเด็กจะพัฒนาลักษณะการออกแบบไปสู่รูปทรงที่เลียนแบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การแสดงออกทางศิลปะ เช่นนี้ย่อมเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเติบโตของเด็กทั้งด้านร่างกาย การรับรู้ จิตใจ และการแสดงออกในตัวเด็กนั่นเอง

2. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะ เฉพาะตัว เด็กแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกตอบรับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เมื่อเด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ เขาจะนำความรู้สึกนึกคิดหรือความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ผสมผสานไปกับการรับรู้ที่แตกต่างกันนั้นด้วย ผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจึงสะท้อนลักษณะ เฉพาะตัวหรือสะท้อนบุคลิกของเขาอย่างเด่นชัด

3. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสาร ในขณะที่เด็กวาดภาพตามพัฒนาการทางธรรมชาติของเขา รูปแบบยุ่งเหยิงที่เด็กใช้ เป็นสัญลักษณ์ คน ต้นไม้ บ้าน ดวงอาทิตย์ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เขาชอบ ภาพที่ปรากฏเหล่านี้จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิด บรรยายประสบการณ์และจินตนาการของเขา การวาดภาพของเด็กจึงมีสภาพเป็นการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ด้วยสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานศิลปะ ซึ่งอาจมีคุณค่ามากกว่าการบอกเล่าใด ๆ

4. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก การที่เด็กได้ทำงานศิลปะ และได้แสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กจะแสวงหาหนทางเฉพาะคนด้วยการแสดงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดในผลงานของตนอาจจะด้วยการเน้น หรือขยายขนาดของสิ่งที่ตัวเองเห็นว่ามีควมสำคัญ เป็นการลดความคับข้องใจและการระบายความรู้สึกเก็บกดของตัวเองเองได้ด้วย (วีรุณ ตั้งเจริญ 2526 : 44-46)

การแสดงออกทางศิลปะเป็นการแสดงออกจากจิตสำนึก (Conscious) ของแต่ละคน ดังนั้นผลงานของเด็กจึงมีความซับซ้อน ยากง่ายแตกต่างกัน สิ่งที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ประกอบด้วย

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก คือ ความเชื่อ แบบแผนหรือลักษณะการดำเนินชีวิตและกิจกรรมของคนในสังคม ศิลปะเด็กจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคม ทั้งในแง่การสะท้อนถ่ายทอดสภาพของสังคมให้ปรากฏเป็นผลงานศิลปะ และการสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นรูปวัตถุทางวัฒนธรรม

2. พื้นฐานทางสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กได้แก่ ธรรมชาติ ผู้คน อาคารบ้านเรือน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ในฐานะที่มีสภาพเป็นรูปธรรมนับว่ามีผลกระทบต่อการแสดงออกทางศิลปะเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นสื่อกลางและเป็นปัจจัยให้การแสดงออกทางศิลปะโดยเด็กอาจจะเสนอรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งแวดล้อม เสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสภาพของสิ่งแวดล้อมถ่ายทอดออกมาในผลงาน

3. พื้นฐานทางความแตกต่างเฉพาะบุคคล ความแตกต่างทางเอกลักษณ์ (Individual differences) ของเด็กแต่ละคน เช่น บุคลิกภาพ สติปัญญา อารมณ์ ความนึกคิด จะมีผลไปสู่การแสดงออกที่ต่างต่างกัน ทั้งเรื่องราว รายละเอียด สี ความซับซ้อน เด็กอาจจะเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ต่างกัน แสดงออกด้วยเทคนิคที่ต่างกัน งานศิลปะที่เด็กแสดงออกจึงมีแบบแผนเฉพาะตัวที่สะท้อนความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคน โดยเฉพาะ (วีรุณ ตั้งเจริญ 2525 : 250-261)

ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจึงแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ในตัวเด็กที่ถ่ายทอดออกมาในรูปของผลงานทางศิลปะ บนพื้นฐานแห่งประสบการณ์ทางสภาพแวดล้อมของสังคม วัฒนธรรม และความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งเป็นพฤติกรรมภายนอกของเด็ก โดยการถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นจากแบบหรือวัตถุในลักษณะการพยายามลอกเลียนแบบให้เหมือนจริง

ความหมายและความสำคัญของการวาดภาพระบายสี

การวาดภาพ (Drawing) หมายถึง การลาก ขูด ขีด เขียน ด้วยวัสดุหรือเครื่องเขียนต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกา ชอล์ก ฯลฯ บนระนาบรองรับซึ่งอาจเป็นดิน โลหะ กระดาษหรือวัสดุอื่น ๆ ที่มีผิวหน้าเรียบ แบน โค้ง โดยทำให้เห็นเป็นรูปร่างด้วยเส้น ซึ่งอาจเป็นเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก ฯลฯ ทั้งนี้อาจมีน้ำหนักอ่อนแก่ของเส้นเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้ รูปร่างที่เกิดจากเส้นนี้มีลักษณะยาว ลึก ก็ทำได้โดยการลากเส้นหลาย ๆ เส้นตามวิธีการแรเงา (อารี สุทธิพันธุ์ 2528 : 108)

การระบายสี (Painting) หมายถึง การระบายสีลงไปในภาพที่ทั่วบริเวณที่ต้องการ จะระบายด้วยวิธีใดก็ได้ (วิโรจน์ ชาทอง และท่านอง จันทิมา 2517 : 6)

การวาดภาพระบายสี เป็นกิจกรรมศิลปะประเภทหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาเป็นรูปธรรมที่ผู้อื่นได้เห็นและเข้าใจได้เป็นอย่างดี (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร 2525 : 185) ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์โดยใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อแสดงความปรารถนาออกมาในรูปจินตนาการ ซึ่งอาจเหมือนหรือไม่เหมือนธรรมชาติก็ได้ แต่ต้องไม่เป็นการเลียนแบบรูปร่างจากธรรมชาติโดยตรง (วิรัตน์ พิษณุโพบูลย์ 2524 : 1) การวาดภาพในลักษณะต่าง ๆ เช่น การวาดภาพตามใจชอบ การวาดภาพตามประสบการณ์ การวาดภาพจากการฟังนิทาน เด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางสติปัญญาและความรู้สึกด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ (อารี รังสินันท์ 2527 : 161) กิจกรรมการ

วาดภาพระบายสีจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของเด็กในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดี เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณค่าทางอารมณ์และจิตใจ ในการทดแทนนิสัยของเด็กที่แสดงออกในทางรุนแรง ก้าวร้าว ชอบทุบ ชอบทำลาย เพื่อชดเชยปมด้อยและระบายอารมณ์ความคับแค้นใจจากความผิดหวัง โกรธเกลียด ชิงชัง และนิสัยชอบรุกรานทำร้ายผู้อื่น (เลิศ อานันตะ 2523 : 209) การวาดภาพระบายสีทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการตามความหวัง สร้าง-ความฝัน แสดงความรักในภาพต่าง ๆ ที่เด็กเขียนได้ ทำให้เด็กมีความนึกคิด มีจินตนาการที่ถูกต้องอยู่ในความจริงของสังคม (สุรพงศ์ อ้าพันธ์ 2525 : 80-81) ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความเจริญของประเทศชาติบ้านเมือง ช่วยกล่อมเกล่า และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ให้รู้จักมีความรับผิดชอบ มีระเบียบ รวมทั้งการเลือกสรรแนวทางการปฏิบัติต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต (เกษม ศิริสัมพันธ์ 2525 : บทนำ)

การวาดภาพระบายสีของเด็ก ๆ เป็นการเล่นชนิดหนึ่งที่มีคุณค่ากับเด็กมาก เพราะเด็กจะวาดภาพด้วยความรู้สึกของตัวเอง ทำให้เป็นสัญลักษณ์ ให้เป็นแบบ เป็นลวดลาย เป็นจังหวะและให้สีสันต่าง ๆ แทนการใช้ภาษาพูดซึ่งช่วยให้เด็กผ่อนคลายอารมณ์ได้มาก เพราะเด็กมีโอกาสดำเนินอิสระไม่ต้องอยู่ในระเบียบตลอดเวลาจึงเป็นการพักผ่อน และเป็นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กด้วย ภาพที่เด็กวาดจะเป็นภาพที่เขาชอบและสนใจในขณะนั้น ๆ การที่ครูและผู้ปกครองแสดงความยินดีและชื่นชมในผลงานการวาดภาพระบายสีของเด็ก ทำให้เด็กเกิดความภูมิใจในตนเอง และการที่เขาได้ชมเชยผลงานของเพื่อน ๆ จะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นด้วย (ฉวีวรรณ กินาวงศ์ 2526 : 142-143) การวาดภาพระบายสีจึงเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย ได้มีโอกาสแสดงออกไปตามระดับความสามารถของแต่ละคนเพื่อพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักรักษาความสะอาดเรียบร้อย มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปะวัตถุของชาติ รวมทั้งพยายามปลูกฝังให้เด็กทุกระดับได้รู้จัก

ปรับปรุงตนเองเพื่อทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม รักความก้าวหน้า และมีรสนิยมที่ดี (เลิศ อานันทนง 2523 : 138)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การวาดภาพระบายสี หมายถึง การใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ชีดเขียน และระบายสี ลงบนพื้นระนาบรองรับซึ่งอาจเป็นกระดาษ หรือวัสดุอื่น เพื่อเด็กจะได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญต่อตัวเด็กเองในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาทางร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รักความสะอาด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปวัตถุของชาติ เป็นผู้รักความก้าวหน้าตลอดจนมีรสนิยมที่ดี

พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี

การวาดภาพระบายสี เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของเด็ก ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์โดยใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อแสดงความปรารถนาของตนออกมาในรูปของจินตนาการ (วิรัตน์ พิชญ์พูนบุย 2524 : 1) ตามประสบการณ์และพัฒนาการของเด็กแต่ละวัยซึ่งเด็กมักจะถ่ายทอดออกมาโดยใช้สี เส้น รูปทรงต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องสื่อความหมาย ความเข้าใจ ความรู้สึกของตน นักจิตวิทยาได้พยายามศึกษาที่มาของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพวาดของเด็ก และให้เหตุผลว่าที่มาของสัญลักษณ์เหล่านั้น คือ อารมณ์และความรู้สึกของเด็กเอง (สมพร รอดบุญ 2525:32) ในครั้งแรกเด็กจะเริ่มการขีดเขียนเป็นเส้นยุ่งเหยิง สะเปะสะปะ ไม่มีรูปแบบ แยกแยะอะไรไม่ได้ แต่อันที่จริงแล้วการขีดเขียนมีอยู่หลายอย่างบางอย่างยุ่งยากซับซ้อนซึ่งเป็นเส้นที่ประกอบด้วยเส้นตั้ง (Vertical) เส้นนอน (Horizontal) เส้นทะแยงมุม (Diagonal) เส้นวงกลม (Circular) เส้นโค้ง (Curving) เส้นที่เป็นคลื่น (Waving) รวมทั้งเส้นจุด (Dots) เส้นจากการขีดเขียนของเด็กล้วนมีความหมายเพราะเป็นพื้นฐานของเด็ก เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นเด็กจะใช้การขีดเขียนนี้ทำเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น เส้นผม ใบไม้ การขีดเขียนจึงเป็นความพึงพอใจในการเคลื่อนไหว การใช้แขน มือ และลำตัว เด็กจะมองดูผลงานของตนเองด้วยความรู้สึกพึงพอใจในความคิดสร้างสรรค์ของตน

ประภัสสร นิยมธรรม กล่าวว่า การจัดวางตำแหน่งของภาพ ที่เด็กชอบขีดเขียนมีอยู่ 17 แบบ ซึ่งพอแยกแยะได้ดังนี้คือ

1. เขียนเต็มไปหมดทั้งหน้ากระดาษ
2. เริ่มจากจุดศูนย์กลางบางทีก็เล็กบางทีก็ใหญ่แต่อยู่ตรงกลางกระดาษ
3. เขียนเต็มกระดาษแต่เว้นช่องว่างบริเวณขอบกระดาษไว้เป็นกรอบ
4. เขียนอยู่ในแนวเส้นตั้ง โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
5. เขียนอยู่ในแนวเส้นนอน โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
6. เขียนภาพทั้งสองข้างของกระดาษอย่างมีความสมดุลย์
7. เขียนภาพอยู่ในเส้นทะแยงมุมลักษณะการเขียนจะอยู่ในกรอบรูปสามเหลี่ยม
8. เขียนภาพอยู่ในลักษณะ เส้นทะแยงมุม แต่เส้นจะล้นออกมาทางอีกครึ่งหนึ่งของเส้นทะแยงมุม
9. เขียนภาพอยู่ในแกนกลางของเส้นทะแยงมุม และกระจายไปอย่างราบเรียบสม่ำเสมอ
10. ภาพที่เขียนออกมาจะปรากฏสองในสามส่วนของกระดาษจะเห็นเส้นที่เขียนแยกจากกันอย่างเด่นชัด
11. ภาพจะอยู่ในกระดาษเพียงหนึ่งส่วนสี่ โดยอยู่มุมใดมุมหนึ่งของกระดาษ
12. ภาพจะแผ่กระจายมุมหนึ่ง เป็นรูปพัด อีกมุมหนึ่งว่างเปล่า
13. ภาพจะอยู่ในแนวโค้ง โดยใช้มุมสองด้านของกระดาษ
14. ภาพจะอยู่ในแนวโค้ง โดยใช้มุมสามด้านของกระดาษ
15. ภาพจะปรากฏในรูปปิรามิด โดยเริ่มจากมุมสองมุม อีกสองมุมว่างเปล่า
16. ภาพจะขาดลักษณะ เป็นแถบระหว่างกระดาษ
17. เส้นภาพจะแผ่กระจายเป็นรูปพัด โดยเริ่มจากตอนล่างของกระดาษ

การขีดเขียนที่เด็กชอบมากที่สุดแบบหนึ่งคือ การเขียนภาพในแนวของ เส้นทะแยงมุมและ เว้นไว้สองมุม การเขียนภาพที่มองเหมือนอยู่ในแนวของ เส้นทะแยงมุมและ เว้นไว้สองมุม การเขียนภาพที่มองเหมือนอยู่ในแนวโค้งก็มักจะ พบบ่อย และอีกแบบหนึ่งที่เด็กชอบทำคือ การขีดเขียนในเนื้อที่สองส่วนสามของกระดาษอีกหนึ่งส่วนสามจะเว้นว่างไว้ (ประกัสร์ นิยมธรรม 2525 : 4-5) สิ่ง เหล่านี้จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาวะทางอารมณ์ ตลอดจนความรู้สึกที่มีผล กระทบต่อสิ่งต่าง ๆ ของเด็ก เช่นเมื่อเด็กต้องการแสดงถึงความสุขก็อาจวาด ภาพคนที่ยิ้มแย้มโดยเน้นเฉพาะตรงส่วนปากที่กำลังยิ้มนั้น หากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ ความเศร้าเด็กก็จะวาดภาพใบหน้าคนซึ่งมีคิ้วตก และปากเป็นเส้นโค้งลง หรือ หยดน้ำตาบนใบหน้า เรื่องราวที่เด็กนำมาแสดงในภาพนั้น ล้วนมาจากประสบการณ์ ความทรงจำ การเรียนรู้ และจินตนาการของเด็กทั้งสิ้น ซึ่งเด็กจะแสดงออกอย่าง บริสุทธิ์และใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจอย่างตรงไป ตรงมา มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เด็กจึงไม่คำนึงถึงเทคนิค กฎเกณฑ์ และ วิธีการ (เลิศ อานันทนะ 2529 : 135-146)

ประเทิน มหาพันธ์ (ม.ป.ป. : 262-268) กล่าวว่า การที่เด็ก ได้แสดงออกในการวาดภาพ จะทำให้เด็กได้ระบายอารมณ์ความคับข้องใจ ความ- รู้สึกของเด็ก และยังสามารถบ่งชี้ถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งจะแสดงออก- มาในภาพวาดดังนี้คือ

1. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญา เด็กที่ มีความเจริญทางสติปัญญาจะแสดงออกในการวาดภาพดังนี้ คือ

1.1 ภาพวาดจะไม่เป็นแบบที่ซ้ำซาก ส่วนเด็กที่บกพร่องทางสติ ปัญญาจะวาดภาพซ้ำเพียงแบบเดียว

1.2 ภาพจะแสดงออกถึงความชัดเจนและละเอียดละออ เช่น เส้นผม เล็บ ขนตา

1.3 ภาพวาดจะแสดงความเด่นชัด เช่น ภาพของครูจะมีขนาด ใหญ่กว่าภาพของเพื่อน

1.4 ภาพวาดมีพัฒนาการ กล่าวคือ เด็กจะสามารถวาดภาพที่มี ความซับซ้อนของเส้น, รูปทรง มากขึ้นเรื่อย ๆ

2. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางอารมณ์ เด็กที่มีความเจริญทางอารมณ์จะแสดงออกทางการวาดภาพดังนี้

2.1 เด็กจะวาดภาพโดยเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำซาก

2.2 ภาพวาดมีการเปรียบเทียบขนาดของสิ่งต่าง ๆ ใกล้เคียงของจริง

2.3 สามารถวาดภาพในขอบเขตที่กำหนดได้

2.4 ลักษณะของเส้นมั่นคง หนักแน่น ไม่ขาดตอน

2.5 เด็กที่มีสุขภาพจิตดีจะแสดงออกตามความรู้สึกที่เปิดเผย ถ้าเด็กให้ความสำคัญต่อสิ่งใดมักจะวาดสิ่งนั้นให้มีขนาดใหญ่ หรือยาวกว่าความเป็นจริง

เด็กที่มีความผิดปกติทางอารมณ์จะแสดงออกในการวาดภาพดังนี้

2.6 มักวาดภาพผิดจากความเป็นจริง เช่น ตาโต ปากกว้าง ใช้สีฉูดฉาด รุนแรง

2.7 เด็กที่มีอารมณ์ไม่มั่นคงมักไม่กล้าแสดงออก มีความหวาดกลัวระแวงไม่ไว้ใจใคร ขาดความมั่นใจในตัวเอง

2.8 เด็กที่มีความกดดันทางจิต จะไม่ค่อยรำเริง ซึมเศร้า และเงียบเหงา ในภาพวาดของเด็กเหล่านี้จะไม่ใช้สีสดใส มักใช้สีเข้มและทึบ ชอบเขียนภาพกลางคืนมากกว่าภาพกลางวัน หากเขียนต้นไม้ก็มักจะปราศจากใบกิ่ง ก้านหักหรือห้อยลง ลำต้นหักล้ม หากเป็นภาพคนมักจะมีลักษณะที่ไม่มีการเคลื่อนไหว ศีรษะตก ลักษณะโดยรวมของภาพจะแลดูอึดอัด

2.9 เด็กที่มีอารมณ์พลุ่งพล่าน มักใช้สีรุนแรง ปราศจากการควบคุม ผลงานไม่สู้เรียบร้อย ยุ่งเหยิง ค่อนข้างสกปรก ส่วนมากมักจะเขียนไม่เสร็จ ทั้งนี้เพราะเด็กใช้เวลาวาดภาพอย่างรวดเร็ว อีกทั้งความคิดของเขาผันแปรได้ง่ายในขณะที่วาดภาพ เส้นที่วาดจึงไม่ติดต่อกันและขาดตอนเป็นช่วง ๆ

2.10 เด็กที่มีอารมณ์ขุ่นเคือง มักจะระบายความไม่พอใจของตนลงในภาพวาดของเขา เช่น ใบหน้าบิดเบี้ยว แลดูคูร้าย

2.11 เด็กที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง จะวาดรูปซ้ำ ๆ และมักใช้เครื่องมือหรือไม้บรรทัดตีเส้นให้ดูเรียบร้อยจนแลดูแข็งกระด้าง

3. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคม เด็กที่มีความเจริญทางสังคมจะแสดงออกทางการวาดภาพดังนี้

3.1 ภาพวาดจะแสดงรายละเอียดได้มาก เพราะเด็กมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้มาก

3.2 เด็กสามารถสร้างจุดสำคัญของภาพก่อน แล้วจึงสร้างส่วนประกอบที่ละเอียดทีหลัง

3.3 เด็กที่มีสภาพทางสังคมต่างกัน ย่อมมีอิทธิพลส่งผลไปสู่การแสดงออกทางศิลปะในลักษณะที่ต่างกันด้วย เช่น เด็กที่มีสภาพครอบครัวฐานะดีมักจะวาดภาพขนาดใหญ่มีบริเวณว่างของเนื้อหาในภาพค่อนข้างมาก ขณะที่เด็กที่มีฐานะยากจนมักจะวาดภาพด้วยการบรรจุเนื้อหาเรื่องราวมากมาย จนแลดูอัดอัดลักษณะของภาพจะมีบริเวณว่างน้อย

4. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางร่างกาย เด็กที่มีความเจริญทางร่างกายจะแสดงออกในการวาดภาพดังนี้

4.1 ภาพวาดจะแสดงความรู้สึกที่เป็นอิสระ

4.2 เด็กมักจะแสดงความเคลื่อนไหวของร่างกายในภาพ

4.3 ภาพวาดมีความชัดเจนของรูปร่าง เพราะเด็กสามารถบังคับมือได้

4.4 เด็กมีความบกพร่องส่วนใดของร่างกายมักแสดงออกในภาพเพื่อเป็นการชดเชยสิ่งที่ตนบกพร่อง

4.5 เด็กที่มีสุขภาพไม่สมบูรณ์จะไม่สามารถวาดภาพในขอบเขตที่จำกัดได้

5. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสุนทรียภาพของเด็ก เด็กที่มีความเจริญทางสุนทรียภาพจะแสดงออกในภาพวาดดังนี้

5.1 ภาพวาดจะแสดงการตกแต่งอย่างงดงาม

5.2 ภาพวาดจะมีระเบียบ เพราะเด็กทราบว่าสิ่งใดควรอยู่ตำแหน่งใด

5.3 ภาพวาดจะมีความสะอาด

6. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการสร้างสรรค์ สำหรับเด็กที่มีความเจริญทางการสร้างสรรค์จะแสดงออกในการวาดภาพ ดังนี้

6.1 ภาพวาดจะมีเรื่องราวที่แปลกและเหมาะสมที่จะนำมาวาด

6.2 เด็กจะปรับปรุงสัญลักษณ์ที่เขาวาดเสมอ เช่น เคยวาดคา เป็นจุดเด็กก็จะสามารถปรับปรุงให้มีลักษณะ เป็นดวงตาคล้ายธรรมชาติยิ่งขึ้น

6.3 เด็กรู้จักวาดภาพเป็นเรื่องราวและสามารถตั้งชื่อภาพได้

6.4 เด็กที่มีความสร้างสรรค์สูง มักจะมีความเชื่อมั่นและแสดงออกตามความพอใจของตนเอง ส่วนเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำ มักจะมีแนวโน้มคล้ายตามหรือลอกแบบผู้อื่น มุ่งทำผลงานเพื่อหวังผลตอบแทน เช่น รางวัล ค่ายยกย่องชมเชย

7. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการรับรู้ เด็กที่มีความเจริญทางการรับรู้จะแสดงออกในการวาดภาพ ดังนี้

7.1 ภาพวาดจะแสดงระยะใกล้ไกลได้ดี

7.2 ภาพวาดจะแสดงขนาดของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง

7.3 เด็กสามารถวาดเส้นติดต่อกันโดยไม่ขาดตอน (ประเทิน มหาพันธ์ ม.ป.ป. : 262-268)

พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็กจึง เป็นการแสดงออกที่บริสุทธิ์ต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ทั้งที่เป็นความฝัน เป็นจินตนาการหรือเป็นสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ (สุชาวดี สุภโกษะ 2527 : 41)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็ก เป็นการสะท้อนสภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ รวมไปถึงพัฒนาการและความเจริญงอกงามด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวเด็กให้ปรากฏออกมาเพื่อผู้อื่นได้รับรู้ถึงความต้องการและความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้รับรู้ได้

จิตวิทยาการวาดภาพของเด็ก

การวาดภาพระบายสี หรือการขีดเขียนต่าง ๆ ของเด็กเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ศึกษาความคิดความอ่านของเด็ก ซึ่งผลงานของเด็กจะสื่อให้เห็นความคิดริเริ่มที่หลั่งไหลออกมา ความคิดเชิงประดิษฐ์นี้จะสื่อให้เห็นว่า พลังผลักดันทางศิลปะ เป็นสากลไม่ว่าจะเป็นเด็กจากเชื้อชาติใด ภาษาใด เด็กจะวาดของอย่างเดียวกันในลักษณะแบบเดียวกัน เมื่ออยู่ในวัยเดียวกัน การเรียนรู้ของเด็กเกี่ยวกับธรรมชาติจากการลากเส้นตั้งแต่เริ่มการวาดครั้งแรกไปยังภาพวาดครั้งหลัง ๆ เด็กทุกคนจะผ่านขั้นของการพัฒนาไปในทางองเดียวกัน ขั้นเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล บางคนอาจช้า เร็ว หรือเป็นปกติ ซึ่งเป็นไปตามหลักพัฒนาการโดยทั่วไป (ประกฤษ นียมธรรม 2522 : 1) การวาดภาพของเด็กจึงเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน ซึ่งเป็นเสมือนสื่อของการแสดงออกในรูปของการรับรู้และกลไก โดยเริ่มจากการสร้างมโนทัศน์ขั้นต้นง่าย ๆ ก่อน เมื่อเด็กเริ่มวาดรูปคนครั้งแรกเขาไม่ได้ระวางและสันทัดกับรูปที่เขาวาดว่าเป็นรูปคนหรือเปล่า แต่เป็นการแสดงความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ซึ่งความจริงอาจเป็นรูปสัตว์ก็ได้ เพราะเด็กไม่ได้วาดสิ่งต่าง ๆ ตามลักษณะที่เขามองเห็น หากแต่อาจจะเขียนไปในแบบที่เขาเรียนรู้ในระยะเริ่มแรก ภาพวาดของเด็กจะยังไม่มีความหมาย แต่จะเป็นเพียงการจัดลำดับภาพวาดเท่านั้น เมื่อเด็กมีความเจริญทางวุฒิภาวะมากขึ้นเด็กจะเริ่มวาดภาพจากแบบง่าย ๆ ไปสู่แบบที่ซับซ้อนและมีลักษณะรูปธรรมมากขึ้น ส่วนในเด็กเล็กที่สามารถวาดภาพเป็นรูปธรรมได้นั้น มักขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหวมากกว่าประสบการณ์ทางสายตาของเด็ก แต่เมื่อเด็กเติบโตขึ้นความเจริญวัยและประสบการณ์ในการวาดภาพของเด็กจะเพิ่มขึ้น ภาพวาดจะเป็นเสมือนการแสดงออกทางสุนทรียภาพสำหรับเด็กโต ส่วนเด็กเล็ก ๆ จะมีการแสดงออกทางสุนทรียภาพในลักษณะนามธรรมซึ่งเป็นเพียงมโนทัศน์ขั้นต้น ภาพวาดจะแสดงถึงความรู้สึกภายในของเด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นจึงจะสามารถใช้เทคนิค และวิจารณญาณของตนสอดแทรกในภาพวาดของเขา (Harris 1963 : 173)

การขีดเขียนไม่ว่าจะเป็นรูปทรงกลม สี่เหลี่ยม กากบาท หรือรูปคี่ฉาก เด็กจะวาดด้วยความตั้งใจและภูมิใจอย่างมากในรูปทรงเหล่านั้น ซึ่งจะปรากฏให้เห็นการจัดวางรูปแบบในกระดาษที่เขาวาด รูปทรงเหล่านี้จะค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ความจริงขึ้นเรื่อย ๆ นับเป็นการเริ่มต้นของการกำหนดรูปทรงของการวาดภาพ

โดยทั่วไปเด็กแต่ละคนจะพยายามแก้ปัญหาเกี่ยวกับความสมดุลย์ของภาพการออกแบบ และการตกแต่งเพื่อป้องกันการซ้ำซาก อย่างไรก็ตามการวาดนั้น ๆ ก็ขึ้นอยู่กับความคิดทางสุนทรียภาพของเด็กแต่ละคน (ประกัสร์ นิยมธรรม 2522 : 16-32)

ขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld 1987 : 306-320, 1957 : 185-196) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะจากภาพวาดของเด็กวัยต่าง ๆ และวิเคราะห์แยกขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 2-4 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มเขียนภาพที่มีความหมาย (Pre-Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4-7 ปี

ขั้นที่ 3 ขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 7-9 ปี

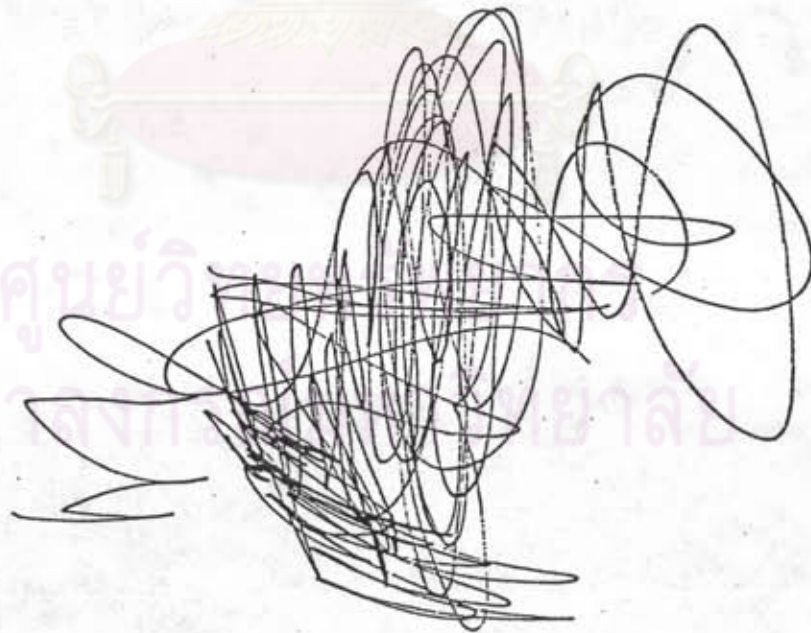
ขั้นที่ 4 ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism or The Gang age) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 9-12 ปี

ขั้นที่ 5 ขั้นของการใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning) เป็นพัฒนาการทางศิลปะขั้นสุดท้ายของวัยเด็ก จะมีอายุประมาณ 12-14 ปี

ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะในแต่ละขั้นมีความแตกต่างกันไปตามพัฒนาการและตามระดับอายุ ดังนี้

1. **ขั้นขีดเขียน (The Scribbling stage)** เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 2-4 ปี ซึ่งเป็นเด็กวัยก่อนเรียน เด็กที่อยู่ในขั้นนี้ยังไม่เข้าใจว่าศิลปะคืออะไรยังใช้ความสนุกสนานของการเคลื่อนไหวของร่างกาย เด็กยังไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวมือกับเครื่องมือได้ถูกต้อง เด็กจะแสดงออกโดยการใช้มือป้ายหรือละเลงสิ่งต่าง ๆ ที่เลอะเทอะ เช่น โคลน น้ำ ฯลฯ เด็กอาจขีดเขียนเป็นเส้นที่ขาด ๆ วัน ๆ ไม่เป็นรูปร่างอะไร เส้นต่าง ๆ จากการขีดเขียนจะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่ไม่มีการควบคุมทางร่างกาย แต่การขีดเขียนจะไม่อยู่ในลักษณะเดิมตลอดไปจนถึงอายุ 4 ปี จะมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับซึ่งแบ่งออกเป็นระยะดังนี้

1.1 **การขีดเขียนอย่างไม่มีระบบ (Disordered Scribbling)**
เด็กจะขีดเขียนอย่างไม่มีระบบและไร้ความหมาย ซึ่งยังไม่สามารถบังคับมือได้ จะลากอย่างยุ่งเหยิงสับสนไม่คำนึงว่าเป็นรูปร่างอะไรทั้งสิ้น เส้นที่ปรากฏจะเกิดจากการเคลื่อนไหวของแขนและบางครั้ง เด็กจะไม่สนใจสิ่งที่ตนวาดเลย

ภาพที่ 1 ลักษณะการขีดเขียนอย่างไม่มีระบบ (Disorderd Scribbling) ของเด็กอายุระหว่าง 2-4 ปี

1.2 การขีดเขียนอย่างมีการควบคุม (Controlled Scribbling)
 ลักษณะของเส้นเริ่มมีการเคลื่อนไหวของแขน เด็กจะสนุกกับการเคลื่อนไหวของตน
 เส้นที่ขีดเขียนอย่างไร้ความหมายจะ เปลี่ยนเป็นเส้นโค้ง มีการวนเวียนซ้ำเป็นแบบเดิม

ภาพที่ 2 ลักษณะการขีดเขียนอย่างมีการควบคุมการเคลื่อนไหวของแขน
 (Controlled Scribbling) ของเด็กอายุระหว่าง 2-4 ปี

1.3 ชั้นสามารถขีดเขียนเป็นวงกลม (Circular Scribbling)
 เด็กจะสนุกสนานกับสิ่งเร้าใหม่ ๆ ที่ตนค้นพบ จะสามารถขีดเขียนเป็นวงกลม เด็ก
 จะเคลื่อนไหวได้ทั้งแขน แสดงว่ากล้ามเนื้อกำลังแข็งแรง

ภาพที่ 3 ลักษณะการขีดเขียนเป็นวงกลม (Circular Scribbling) ของ
 เด็กอายุระหว่าง 2-4 ปี

1.4 ขั้นการตั้งชื่อรอยขีดเขียน (Naming Scribbling) ในวัยนี้เด็กจะเริ่มเล่าเรื่อง หรือพูดอธิบายไปด้วยขณะที่กำลังขีดเขียน เช่น นั่นคือแม่ น้ํารก หรือแม่ไปซื้อของ ถึงแม้จะไม่มีรูปร่างอย่างที่พูดเลย แต่มีความสำคัญอย่างมากกับพัฒนาการขั้นต่อไป การที่เด็กให้ชื่อรอยขีดเขียนของคนแสดงว่าเด็กบรรลุขั้นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่ง กล่าวคือการสำนึกในการเคลื่อนไหว (Kinesthetic Thinking) ของเด็กได้เปลี่ยนเป็นความคิดคำนึง (Imaginative Thinking) ที่เกี่ยวกับภาพโดยสมบูรณ์

2. ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพที่มีความหมาย (Preschematic stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4-7 ปี ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากกิจกรรมการเคลื่อนไหว มาสร้างความสัมพันธ์ของภาพที่ขีดเขียนกับสิ่งแวดล้อม ภาพที่ขีดเขียนเริ่มสื่อความหมายได้มากขึ้น ซึ่งจะพัฒนาเรื่อย ๆ ตามขั้นอายุและวุฒิภาวะของเด็ก ในขั้นนี้เด็กจะใช้สัญลักษณ์ไม่แน่นอน สัญลักษณ์ที่เด็กทำขึ้นคือ คน เพราะเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเด็กที่สุด เด็กจะเริ่มแทนด้วยรูปแบบง่าย ๆ ซึ่งมักจะเป็นวงกลมและสี่เหลี่ยม พัฒนาการจะค่อยเป็นค่อยไปจากหัวกลมมีเส้นตั้งแขนขาเมื่อเด็กโตขึ้นก็สามารถพัฒนาต่อไป มีแขนอยู่ข้าง ขาหรือหัวจะค่อย ๆ สมบูรณ์มากขึ้น

สัญลักษณ์ เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้หลายรูปแบบ เพราะเด็กกำลังแสวงหาภาพที่ตนเองพอใจ แม้กระทั่งการเขียนในเวลาเดียวกันเด็กก็สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดได้ตลอดเวลา เด็กจะวาดภาพที่เขาสนใจมากกว่าความเป็นจริงหรือที่เขารู้ ถึงแม้เด็กเริ่มสื่อภาพจะไม่มีระเบียบ สิ่งต่าง ๆ ภายในภาพไม่สัมพันธ์กัน การระบายสีของสิ่งต่าง ๆ ภายในภาพจะเป็นไปตามใจชอบไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง นอกจากสีของสิ่งที่เด็กประทับใจเท่านั้นที่เด็กอาจใช้สีตรงความเป็นจริง ขั้นการเขียนภาพที่มีความหมายอาจแบ่งออกได้ตามอายุดังนี้

- อายุประมาณ 4 ปี การวาดมีลักษณะที่พอเข้าใจได้ สามารถเดาได้

- อายุประมาณ 5 ปี เด็กสามารถวาดภาพได้ชัดเจนมากขึ้น รูปที่วาดมักเป็นรูปคน บ้าน หรือต้นไม้ ยังไม่มีการจัดวางภาพ การใช้สีตามความพอใจไม่คำนึงถึงความเป็นจริง

- อายุประมาณ 6-7 ปี สามารถแสดงออกเป็นภาพได้อย่างชัดเจน แต่มีความแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็ก ลักษณะภาพวาดของเด็กพัฒนาการขั้นนี้ อาจสังเกตได้จากการวาดภาพคน การรำใช้พื้นที่ว่าง การรำใช้สี ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กจะเขียนวงกลมแทนศีรษะ มีเส้นยาวแทนแขนและขา ยังไม่มีลำตัวในระยษะต้น เมื่อเด็กอายุมากขึ้นจะแสดงออกเป็นตัวรายละ เอียงคอบหน้าเพิ่มขึ้น แต่จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของส่วนนั้น

ภาพที่ 4 ลักษณะการวาดภาพคนของเด็กอายุระหว่าง 4-7 ปี

ข. การรำใช้พื้นที่ว่าง เด็กยังไม่เข้าใจว่าจะวาดภาพในส่วนใดจึงจะเหมาะสม ภาพจึงขาดระเบียบ ที่ใดมีพื้นที่ว่างเด็กจะเขียนสิ่งต่าง ๆ ลงในบริเวณนั้น โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งสิ่งที่เด็กวาดจะไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างเลย

ภาพที่ 5 แสดงลักษณะการใช้พื้นที่ว่างของเด็ก อายุระหว่าง 4-7 ปี

ค. การใช้สี เด็กจะใช้สีตามอารมณ์ ไม่สามารถใช้สีได้อย่างถูกต้อง เด็กใช้สีที่สดุดตาและความชอบส่วนตัวเป็นหลัก ไม่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริง แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตรงกับความเป็นจริง เมื่อเด็กมีความประทับใจสีนั้น

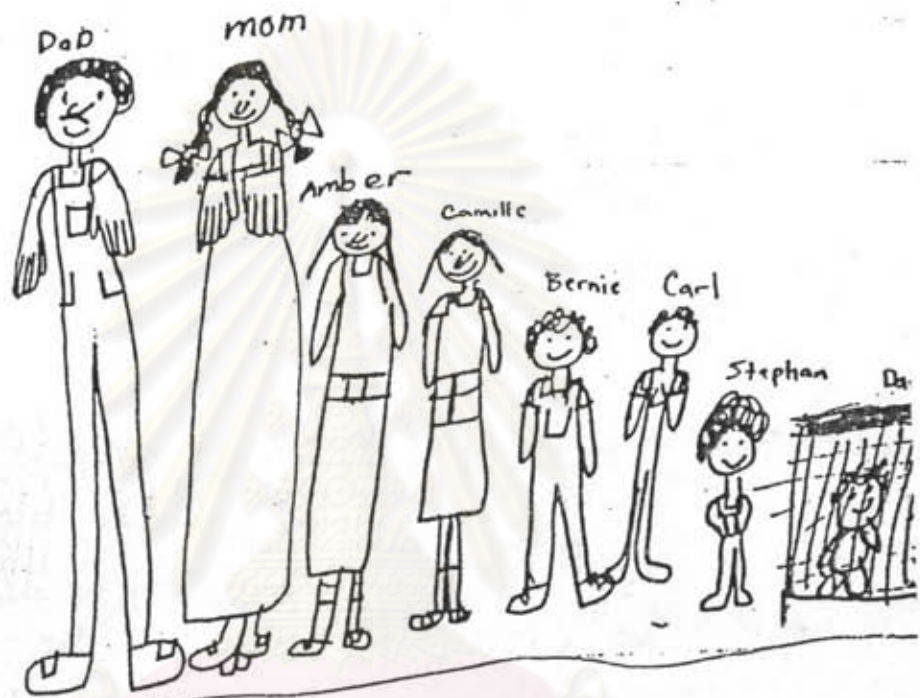
ง. การออกแบบ เด็กยังไม่เข้าใจในการออกแบบ จึงยังไม่มี การออกแบบ

3. ขั้นการวาดภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุประมาณ 7-9 ปี เด็กจะมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น รู้จักหน้าตาเข้าไปสัมพันธ์กับคนอื่น อันเป็นประสบการณ์ที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานของการใช้พื้นที่ว่างหรือบริเวณว่าง (Space) เนื่องจากเด็กเกิดความเข้าใจว่าภาพที่ตนเขียนควรอยู่ที่ใดและมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพียงใด ความรู้สึกที่สำคัญอันดับแรก คือค้นพบว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนี้ ทำให้แสดงออกโดยใช้สัญลักษณ์ที่เรียกว่า เส้นฐาน (Bases Line)

เส้นฐานนี้อาจเป็นทั้งเส้นตรง เส้นที่ลากตามแนวนอนเหนือขอบล่างของกระดาษ หรือใช้ขอบกระดาษล่างแทนเส้นฐานหรืออาจเป็นโค้ง ในภาพหนึ่งอาจมีเส้นฐานหลายเส้น เมื่อเด็กต้องการแสดงเหตุการณ์มากกว่าหนึ่งอย่าง กล่าวคือเหตุการณ์หนึ่งก็อยู่บนเส้นฐานหนึ่ง บางทีเส้นฐานอาจเป็นเส้นโค้ง เช่น ภาพภูเขา ไม่ว่าเส้นฐานนี้จะอยู่ในแนวนอน เเฉียงขึ้น หรือลาดลงก็ตาม ทุกสิ่งบนเส้นฐานมักจะอยู่ในลักษณะตั้งฉากกับเส้นฐานเสมอ นอกจากนี้เด็กยังมักเขียนภาพที่เรียกว่า ภาพมองทะลุเห็นภายในหรือภาพเอ็กซเรย์ (X - Ray) ซึ่งเป็นภาพที่แสดงให้เห็นความรู้และประสบการณ์ของตนเองมากกว่าความเป็นจริงตามธรรมชาติ เด็กต้องการแสดงออกซึ่งสิ่งทั้งหมดที่ตนคิดว่าจะต้องอยู่ในภาพ ฉะนั้นเด็กจึงพยายามเขียนลงทั้งหมดตามที่ตนคิดไว้ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลใด ๆ เช่น การเขียนภาพบ้าน เด็กจะเขียนให้เห็นห้องต่าง ๆ ตลอดจนคนและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่ในห้อง คล้ายภาพบ้านมีลักษณะโปร่งใสคนข้างนอกสามารถมองเห็นเข้าไปได้หมด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการแสดงสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน ซึ่งเด็กเห็นว่าสำคัญว่าสิ่งที่อยู่ภายนอก เด็กจึงลืมสิ่งที่อยู่ภายนอกเสีย แต่ถ้าเด็กเห็นว่าส่วนต่าง ๆ ภายนอกมีความหมายสำหรับตนเอง เด็กจะเขียนทั้งภายใน และภายนอกปะปนกัน ภาพอีกแบบหนึ่งที่เด็กมักวาดคือ ภาพพนักกลาง เนื่องจากเด็กยังเห็นตนเองมีความสำคัญอยู่ จึงถือตนเป็นศูนย์กลางและสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เข้ากับตน (Egocentric) ลักษณะของภาพคล้ายพนักกระดาษเป็นสองตอน และใช้รอยพับเป็นเส้นกั้นกลางหน้ากระดาษ ภาพที่เขียนตั้งฉากกับเส้นฐานจึงอยู่สองข้างของรอยพับข้างละเส้น สิ่งที่เด็กวาดลงบนเส้นฐานเส้นบนมีลักษณะหัวตั้ง แต่สิ่งที่เด็กวาดลงบนเส้นฐานเส้นล่างมีลักษณะหัวกลับ ด้านการใช้สีเด็กจะใช้สีตรงตามวัตถุ เนื่องจากรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสีกับวัตถุ เด็กจะระบายสีหรือใช้สีซ้ำ ๆ กัน ในการระบายวัตถุชนิดเดียวกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างไรและเด็กที่อยู่ในขั้นนี้จะไม่รู้จักการออกแบบลักษณะการวาดภาพของเด็กในพัฒนาการขั้นนี้ โดยทั่วไปจะสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพดังนี้

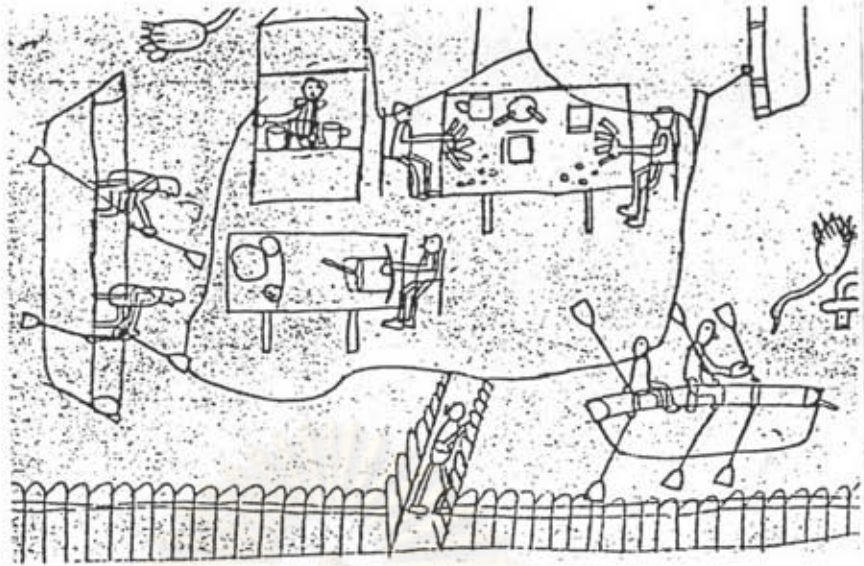
ก. การวาดภาพคน เด็กมักใช้เส้นและรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เส้นหนา เส้นบางและอาจแสดงเครื่องแต่งกายด้วยเส้น และรูปทรงเหล่านี้เป็นเพียงสัญลักษณ์แทนส่วนต่าง ๆ แต่ถ้าแยกออกจากกันแล้ว

จะไม่มีความหมาย และจะไม่มีลักษณะใดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย นอกจากนี้หากเด็กให้ความสำคัญแก่ส่วนของร่างกายเด็กก็จะวาดให้มีขนาดใหญ่กว่าความเป็นจริง หรือเน้นส่วนนั้นให้ชัดเจน ในบางครั้งเด็กอาจไม่วาดหรือเลยรายละเอียด เอียดส่วนที่เด็กเห็นว่าไม่สำคัญ

ภาพที่ 6 ลักษณะการวาดภาพคนของเด็กอายุระหว่าง 7-9 ปี

ข. การใช้พื้นที่ว่างเด็กจะวาดภาพต่าง ๆ บนเส้นฐานซึ่งอาจมีทั้งเส้นนอน เส้นเฉียง เส้นโค้ง โดยวาดสิ่งต่าง ๆ บนเส้นนี้ทั้งหมดในลักษณะตั้งฉากกับเส้นฐาน เด็กบางรายอาจใช้ขอบกระดาษแทนเส้นฐาน นอกจากนี้เด็กมักกำหนดใช้ขอบกระดาษด้านบนเป็นเขตของท้องฟ้าและดวงอาทิตย์ ซึ่งจะต้องอยู่สูงกว่าสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด ยังจัดระยะของวัตถุให้สัมพันธ์กันไม่ได้ บางครั้งอาจวาดภาพแบบมองทะลุเห็นภายในและบางที่เป็นภาพแบบพับกลาง

ภาพที่ 7 ลักษณะการใช้พื้นที่ว่างของเด็กอายุระหว่าง 7-9 ปี

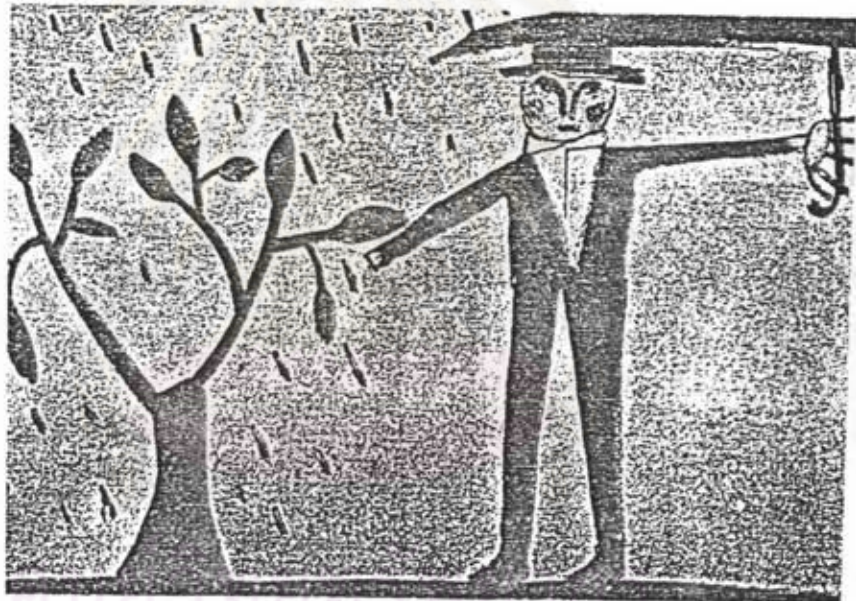
ค. การใช้สี เด็กในวัยนี้สามารถใช้สีได้ตรงตามความเป็นจริงของวัตถุนั้น เพราะเด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสีและวัตถุ เด็กมักใช้สีซ้ำ ๆ กัน ในการระบายวัตถุชนิดเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการณ์อย่างไร แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตามความพอใจในการระบายสิ่งอื่น ๆ

ง. การออกแบบ เด็กในวัยนี้ยังไม่รู้จักการออกแบบ

4. ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism)

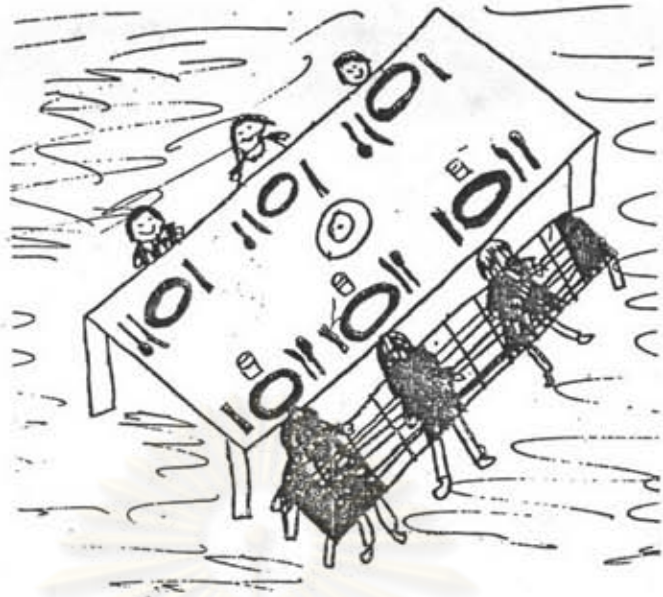
เด็กในชั้นพัฒนาการนี้อายุประมาณ 9-12 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความรู้สึกแบ่งแยกเพศ สุนัขเฉพาะในหมู่เพศเดียวกัน เริ่มมีความต้องการอยู่ในสังคมอย่างอิสระ อยากแสดงอะไรที่เป็นตัวของตัวเอง เด็กเริ่มมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศ เด็กหญิงเริ่มสนใจและเอาใจใส่ในการแต่งกายและชอบงานรื่นเริงต่าง ๆ เด็กชายชอบการชุมนุมกัน ในการเขียนรูปคนจะเน้นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายตามเพศของตน และย้ายในรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติมจากเส้นเรขาคณิตเพราะใช้เส้นเรขาคณิตอย่างเดียวไม่เพียงพอแก่การแสดงออก สำหรับการایشพื้นที่ว่างเด็กพบว่ามีพื้นฐาน (plane) ซึ่งมีความหมายและสำคัญว่าเส้นฐาน แต่ยังไม่รู้จักเส้นระดับ ไม่สามารถจัดระยะระหว่างวัตถุที่มีความสัมพันธ์กันได้ การایشสีจะเปลี่ยนจากการایشสีตามความเป็นจริงของวัตถุมาเป็นการایشสีตามความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และประสบการณ์ของตน หรือตามสภาพของวัตถุ ลักษณะภาพวาดของเด็กในชั้นนี้พอสังเกตเห็นได้จากส่วนประกอบในภาพได้ดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้น เด็กจะวาดเส้นอื่น ๆ เพิ่มเติมและเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ โดยเฉพาะ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย แต่ยังไม่มีความคิดรวบยอดในสิ่งที่เห็นอย่างถูกต้อง เช่น เด็กจะยังไม่วาดรูปเสื้อผ้าที่มีรอยพับหรือรอยย่น และการเคลื่อนไหวของเสื้อผ้าเมื่อร่างกายเคลื่อนไหว ภาพที่ปรากฏจะไม่ใช้สิ่งที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากภาพที่สายตาสังเกตเห็น แต่จะเป็นลักษณะเค้าโครงของสิ่งที่เขาเห็นมากกว่าเราจะพบว่าเด็กได้รับความรู้สึกในเรื่องของรายละเอียด แต่จะไม่มีความรู้สึกในเรื่องอากัปกิริยา การแสดงรูปร่างลักษณะมนุษย์ในภาพวาดของเด็กชั้นนี้ จะมีลักษณะแข็งกระด้าง หรือมีท่าทางแข็งกว่าของจริง นอกจากนี้ภาพวาดของเด็กจะแสดงท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่มีลักษณะผิดกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ

ภาพที่ 8 ลักษณะการวาดภาพคนของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี

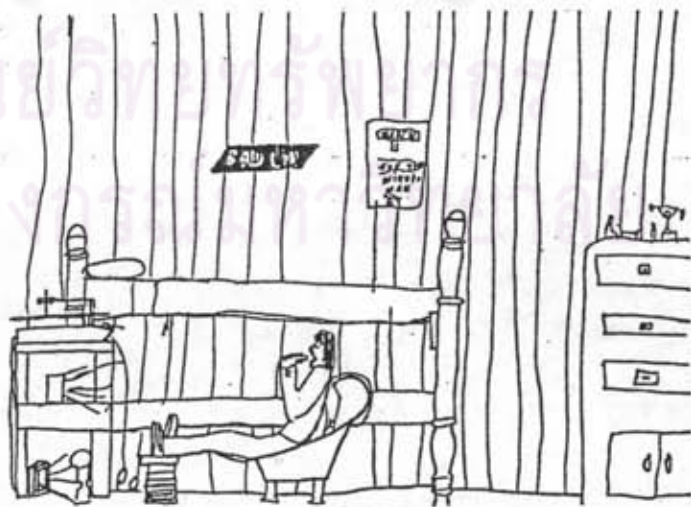
ข. การใช้พื้นที่ว่าง ในขั้นการพัฒนาการนี้เด็กจะพบว่าพื้นราบ (Plane) ซึ่งเป็นภาพที่มองจากด้านบนลงมาสู่พื้นมีความสำคัญมากกว่าเส้นฐาน (base line) แต่ยังไม่สามารถถ่ายทอดได้เหมือนกับความเป็นจริง ภาพวาดของเด็กจะมีลักษณะแบนราบ เด็กยังไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง แต่เด็กจะสามารถแสดงขนาดของสิ่งที่วาดได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น

ภาพที่ 9 ลักษณะการใช้พื้นที่ว่างของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี

ค. การใช้สี เด็กจะเปลี่ยนจากการใช้สีหนึ่งสีใดสำหรับวัตถุหนึ่งโดยเฉพาะมาเป็นการใช้สีตามความรู้สึก อารมณ์ ความคิด และประสบการณ์ของตนหรือตามสภาพของวัตถุนั้น

ง. การออกแบบ เด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักการออกแบบหรือตกแต่งและใช้สิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ เช่น แบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องใช้ต่าง ๆ

ภาพที่ 10 ลักษณะการออกแบบของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี

5. ขั้นการใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning) เด็กในขั้นพัฒนาการนี้อายุประมาณ 12-14 ปี เป็นระยะที่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ พัฒนาการในด้านสติปัญญาของเด็กเจริญพอที่จะรู้ปัญหาต่าง ๆ อย่างไม่รู้ก็ตีความความคิดคำนึงยังไม่เท่าผู้ใหญ่ จะเห็นว่าการกระทำเป็นอย่างไร เด็ก ๆ อยู่ เช่น เอาดินสอใส่เข้าไปในรูไม้บรรทัดแล้วแกว่งให้เสียงคล้ายเครื่องบิน แสดงว่าเด็กมีความคิดคำนึงหรือจินตนาการ โดยการสมมุติสิ่งที่เล่นให้เป็นไปตามความคิดคำนึง เด็กในวัยนี้จะมีความรู้สึกต่อประสบการณ์ทางการสร้างสรรค์ต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นสองพวกคือ

5.1 พวกที่มีความรู้สึกตามสิ่งเร้าจักขุสัมผัส (Visually Minded) เด็กพวกนี้จะเป็นคนช่างสังเกต ชอบเขียนภาพที่ตนมองดูอยู่ข้างนอก เอาใจใส่ต่อความแตกต่างของ สี แสง เงา เด็กพวกนี้เขียนภาพได้ใกล้เคียงความเป็นจริง เช่น เสื้อผ้าที่มีรอยยับย่น หรือเป็นกลีบในส่วนต่าง ๆ มีเงาตามท่าทางของผู้ใส่ซึ่งอยู่ในอิริยาบถต่าง ๆ กัน การใช้พื้นที่ว่าง เด็กรู้จักเส้นระดับและแสดงระยะใกล้ไกล เช่น วัตถุใดที่ไกลจะเขียนให้เล็ก วัตถุที่อยู่ใกล้จะเขียนให้ใหญ่ขึ้น ลักษณะของรูปที่เขียนจะเป็นสามมิติ

5.2 พวกที่ตีความหมายของสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (Non-Visually Minded) เป็นพวกที่ถือว่าความรู้สึกนึกคิดของตนเองมีความสำคัญในการแสดงออก งานของเด็กจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ของเขากับสิ่งแวดล้อม การวาดภาพจึงวาดด้วยความรู้สึกของตนเอง การแสดงออกของเด็กพวกนี้เน้นส่วนสำคัญอย่างเกินความเป็นจริง ชอบวาดภาพเกี่ยวกับตนเองและความรู้สึกทางร่างกายมากกว่าคุณลักษณะภายนอกที่มองเห็น เด็กจะชอบวาดภาพคนและแสดงออกซึ่งอารมณ์ของภาพนั้น การใช้พื้นที่ว่างอาจเห็นว่ามีอาการกลับมาใช้เส้นฐานอีก แต่ไม่ได้ใช้ในความหมายเดิม เป็นการใช้เพื่อเป็นสื่อในการวางระยะของพื้นที่ การใช้เส้นฐานในแง่นี้เป็นการแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูงขึ้นไป นอกจากนี้เด็กจะมีพัฒนาการเกี่ยวกับความเข้าใจระยะระหว่างวัตถุได้ดี จึงสามารถจัดความสัมพันธ์ของระยะวัตถุในภาพได้

ลักษณะการวาดภาพของเด็กในขั้นพัฒนาการนี้ อาจสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพได้ ดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้น ใช้เส้นตามความเป็นจริงของรูปร่าง และมีสัดส่วนของร่างกายถูกต้องมากขึ้น มีข้อต่อระหว่างส่วนประกอบของร่างกาย เช่น ที่ไหล่ ข้อศอก หัวเข่า เป็นต้น เน้นท่าทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งเหมือนความเป็นจริงมีรอยพับรอยย่นของเสื้อผ้าตามอาการเคลื่อนไหว ส่วนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนั้นเด็กวัยนี้มักจะวาดเพียงเพื่อแสดงความแตกต่างระหว่างเพศเท่านั้น

ภาพที่ 11 ลักษณะการวาดภาพคนของเด็กอายุระหว่าง 12-14 ปี

ข. การใช้พื้นที่ว่าง เด็กในวัยนี้สามารถใช้เส้นระดับและแสดงระยะใกล้ไกล ใช้พื้นที่ว่างในลักษณะที่เป็น 3 มิติ แสดงออกโดยเขียนขนาดวัตถุที่เล็กลงตามระยะ เขียนแสงและเงาตามที่ได้เห็น บางครั้งอาจใช้เส้นฐานในลักษณะการแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูงขึ้นไป และสามารถจัดความสัมพันธ์ของระยะวัตถุในภาพได้

ภาพที่ 12 ลักษณะการใช้พื้นที่ว่างของเด็กอายุระหว่าง 12-14 ปี

ค. การใช้สี ในขั้นพัฒนาการนี้เด็กจะใช้สีตามความต้องการ ปรับสีให้เข้ากับธรรมชาติตามลำดับระยะทางและตามความรู้สึก มีการใช้สี ให้สัมพันธ์กับอารมณ์ เพื่อแสดงระยะใกล้ไกลหรือแสงเงา

ง. การออกแบบ รู้จักการออกแบบในการจัดหรือตกแต่งทาง ความสวยงามและหน้าที่ของการใช้ประโยชน์ เช่น ภาพที่แสดงถึงการจัดบริเวณ บ้าน ห้องรับแขก แบบของชุดเครื่องเรือน เป็นต้น

ภาพที่ 13 ลักษณะการออกแบบของเด็กอายุระหว่าง 12-14 ปี

การสอนการวาดภาพระบายสี

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยจัดให้มีวิชาศิลปะศึกษาอยู่ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งหลักสูตรได้ระบุวัตถุประสงค์เฉพาะของวิชาศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

แวดล้อม

4. ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

ความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรประถมศึกษาให้มีผลให้การเรียนการสอน วิชาวาดภาพระบายสีเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะในแง่ของกิจกรรมที่ครูจัดขึ้น ให้นักเรียน ซึ่งกิจกรรมและประสบการณ์ทางศิลปะที่ครูจัดขึ้นจะ เน้นการส่งเสริม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน (นิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร 2525: 43-44)

ความมุ่งหมายของการสอนวาดภาพระบายสี จึงเป็นการส่งเสริมให้ เด็กทุกเพศทุกวัย ได้มีการแสดงออกตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติ ของแต่ละคน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจและสังคม การสอนกิจกรรมวาดภาพระบายสีผู้สอนจึงยอมรับความคิดของเด็ก ถือว่าเด็กคือ ศูนย์กลางของการแสดงออก ครูเป็นเพียงผู้ให้การแนะนำในการจัดประสบการณ์ ทางศิลปะให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กทุกระดับความสามารถ โดย คำนึงถึงความสนใจและวิธีการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญ ครูผู้สอนจึงมีฐานะ เป็นผู้คอยสนับสนุนให้กำลังใจเพื่อช่วย และท้าทายให้เด็กแสดงออกอย่างมีอิสระ เสรี ภายใต้ระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน (เลิศ อำนันทนะ 2523: 27-28) บทบาทของครูในด้านการเรียนการสอนจะต้อง เปลี่ยนเป็นผู้ชี้แนะ ผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ของเด็ก และคำนึงถึงว่าการเรียนรู้ นั้นผู้เรียนควรจะได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยได้รับการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และ ไม่บังคับตามธรรมชาติของเด็กนั้น จะกระปรี้กระเปร่า อยากรู้อยากเห็น ชอบ เรียนรู้ และ เรียนได้ดีและเร็วไม่จำเป็นที่ครูต้องบังคับหรือขู่เข็ญให้เด็กเรียน เด็กจะเรียนได้ดีที่สุด เมื่อเด็กสบายใจ ว่างและสนใจสิ่งที่คุณกำลังทำอยู่ และเด็กจะเรียนได้น้อยที่สุด เมื่อรู้สึกเบื่อ รู้สึกว่าตนถูกบังคับ หรือเกิดความ ละเอียดและ เกรงกลัว (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2520: 8)

การเรียนการสอนที่ดี จึงจำเป็นต้องสอนอย่างมีโครงการ (Lesson Plan) และโครงการสอนจะดีได้นั้นต้องเกิดจากครูและนักเรียนช่วยกันสร้างขึ้น โดยคำนึงถึงความสนใจ ประสบการณ์ และความถนัดตามธรรมชาติของผู้เรียน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องดำเนินไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย (เลิศ อำนันทนะ 2518: 37-38) การเลือกวิธีสอนมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา เช่น การสอนแบบสาธิต การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบกลุ่ม ฯลฯ จึงเป็น

ส่วนหนึ่งที่ครูศิลปศึกษาสามารถนำมาใช้โดยพิจารณาที่เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาที่จะสอน ครูควรวางวิธีสอนที่เร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจที่อยากทำงานศิลปะอย่างกระตือรือร้นและมีความสุข (ผดุง พรหมมูล 2527: 56) ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องเรียนรู้และทดลองค้นหาวิธีสอนใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการสอนแต่ละวิธี เพื่อเลือกเฉพาะวิธีสอนที่ดีไปใช้สอนอย่างมีประสิทธิภาพ แก่นักเรียนและตัวครู ตลอดจนพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขวิธีสอนทุกวิธีให้ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้วิธีสอนที่ดีย่อมไม่ได้หมายความว่า จะต้องเปรียบพร้อมด้วยอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนการสอน และเทคโนโลยี ทางการศึกษาที่ทันสมัย ราคาแพง แต่ความสำคัญนั้นอยู่ที่การจัดบรรยากาศภายในชั้นเรียนที่ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างขึ้นอย่างเร้าใจ สนุกสนานมีชีวิตชีวา บนพื้นฐานของการเคารพเสรีภาพซึ่งกันและกัน การเลือกวิธีสอนหลาย ๆ วิธี และใช้ในโอกาสแตกต่างกันตามความมุ่งหมายของการสอนแต่ละครั้ง โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา ต้องอาศัยความพิถีพิถันและละเอียดอ่อนมาก ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา สามารถรู้ถึงความต้องการ และธรรมชาติของเด็ก การจัดกิจกรรมศิลปะจึงควรเตรียมไว้ให้เลือกได้หลาย ๆ ชนิด โดยคำนึงถึงวัยและโลกทัศน์ของผู้เรียน การสอนจึงไม่ควรยึดมั่นอยู่กับปัญหาของรูปแบบ หรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงแก้ไข (เลิศ อำนันทนะ 2523: 91-92)

การที่ครูกำหนดโครงการสอนไว้แน่นอนล่วงหน้า จะช่วยให้ครูเตรียมการสอนต่อไปได้อย่างมั่นใจว่าจะไม่หลงทาง เพราะเมื่อสอนจริง ๆ ครูจะใช้โครงการสอนนั้น เป็นตัวแม่บทกำกับว่า แต่ละคาบหรือแต่ละช่วงเวลาควรทำอะไรไปในแนวทางใด เพื่อให้ครูได้เตรียมรายละเอียดสำหรับการจัดประสบการณ์ให้นักเรียนแต่ละครั้ง การสอนของครูควรมีการจูงใจ (Motivate) และการกระตุ้น (Stimulate) ให้นักเรียนสร้างสรรค์งานศิลปะได้ด้วยตนเองโดยเสรี กล่าวคือ ครูเป็นผู้นำที่มีการสนทนา เรื่องต่าง ๆ เพื่อจูงใจหรือนำจิตของนักเรียนฉายภาพของสิ่งเหล่านั้นในหัวนึก พร้อมทั้งจะถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด และขณะเดียวกันครูก็สาธิตการทำงานให้เด็กดูเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียน

รู้สึกตัวว่าจะวาดภาพสิ่งที่ตนคิดได้อย่างไร และเกิดความมั่นใจในการสร้างสรรค์งานของคน (นิรมล คีรณสาร สวัสดิ์บุตร 2525: 108-109)

การสอนวาดภาพระบายสี สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาที่นิยมแพร่หลายวิธีหนึ่งคือ การสอนศิลปะแบบตั้งหัวข้อเรื่อง (Topic) ให้นักเรียนแสดงออกตามความสามารถและความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละคน การสอนวาดภาพระบายสีตามแนวคิดดังกล่าว เป็นกลวิธีสอนศิลปะที่ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความคิดจินตนาการได้อย่างอิสระเสรี และมีขอบเขตที่กว้างขวางมากที่สุด การตั้งหัวข้อเรื่อง โดยมีเงื่อนไขและกลวิธีสอนที่ควรคำนึงถึงคำสั่งสองคำที่ถือว่ามี ความหมายและมีแรงจูงใจต่อการแสดงออกของเด็กมากที่สุด คือ

1. ฉัน
2. ของฉัน

ทั้งนี้ จากเหตุผลทางจิตวิทยา คนเราทุกคนย่อมมีความพอใจที่จะให้ความสำคัญ และความสนใจเกี่ยวกับตนเอง (อัตตา) มากยิ่งกว่าคนอื่นใด แล้วจึงพัฒนาระดับความสนใจไปสู่สิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ไกลออกไป เพื่อให้การดำเนินการการเรียนการสอนประสบความสำเร็จผล ครูจึงน่าจะนำสังขธรรมเกี่ยวกับจิตใต้สำนึกของมนุษย์มาประยุกต์เข้ากับหลักสูตร และเนื้อหาบทเรียน ด้วยการเลือกจัดกิจกรรมที่เป็นเรื่องราวใกล้ชิดกับตัวเด็กมากที่สุดเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงขยายไปถึงเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ เช่น เริ่มจากเรื่องราวภายในครอบครัว โรงเรียน บุคคล และสิ่งที่น่าสนใจ กีฬา ดนตรี สัตว์ การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อถือ และความไม่ฝัน จินตนาการ ฯลฯ (เลิศ อานันท์นะ 2523: 102-103)

กลวิธีการสอนวาดภาพระบายสีที่จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามเป้าหมายได้นั้น นอกจากการรู้จักเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมแล้ว ครูผู้สอนยังต้องมีความสามารถในด้านต่อไปนี้คือ (ผดุง พรหมมูล 2527: 55-60)

1. ความสามารถในการเล่าเรื่อง สำหรับเด็กประถมศึกษาครูที่ช่างพูดคุยเป็นเรื่องเป็นราวอย่างสนุกสนาน มักจะได้รับ ความสนใจจากเด็ก กิจกรรม

ที่ครูให้กับเด็กทำเขาจะสนใจมากน้อยเพียงใดนั้น บางครั้งการพูดคุยซักถาม หรือ นำเรื่องราวต่าง ๆ มาเล่าให้นักเรียนฟัง เป็นการเร้าหรือกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ อาจจะทางานศิลปะ โดยครูอาจจะนำเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเล่าให้นักเรียนฟัง เป็นการเร้าหรือกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ

2. ความสามารถในการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวเสริมให้เทคนิคและวิธีการสอนสมบูรณ์ขึ้น การสอนศิลปศึกษานั้น จำเป็นที่ครูผู้สอน ควรสามารถเลือกใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม และทำด้วยความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน

3. ความสามารถในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา การจัดกิจกรรมศิลปศึกษาแม้ว่าหลักสูตรจะมีระบุไว้ แต่ครูผู้สอนมิใช่ว่าจะต้องสอนตามหลักสูตรทุกประการ บางครั้งอาจจะประยุกต์ สลับสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเนื้อหาตามที่เห็นว่าเหมาะสม และควรเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ตลอดจนเป็นกิจกรรมที่ทำด้วยความสามารถของนักเรียนด้วย

4. ความสามารถในการใช้จิตวิทยาในการสอน ธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษา นั้นมีทั้งเหตุผลและอารมณ์ปะปนกัน วิธีสอนของครูจึงไม่ควรละเลยต่อจิตวิทยาการเรียนรู้ การรู้จักเลือกใช้ภาษา ก้อยคำ การรู้จักชมเชย หรือการให้ข้อเสนอแนะอย่างมีเหตุผลเป็นการเสริมแรงให้นักเรียนอยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ ซึ่งมีความเปราะบางในความรู้สึกและอารมณ์จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูควรเลือกใช้วิธีการอันละมุนละไม เพื่อจะถนอมและพัฒนาให้เขาเป็นทรัพยากรที่ดี และมีคุณภาพในวันข้างหน้า

ดังนั้น การสอนการวาดภาพระบายสี จึงเป็นการสอนที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย ได้แสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ ตามความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนต้องสอนอย่างมีโครงการสอนและแผนการสอน ซึ่งการวางโครงการสอนและแผนการสอนนั้น ครูต้องคำนึงถึงความสนใจ ประสบการณ์ และความถนัดตามธรรมชาติของผู้เรียน โดยการกำหนดวิธีสอนและกิจกรรมการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหา นอกจากนี้ครูผู้สอนควรเป็นผู้มีความ

สามารถในการเลือกกิจกรรมและสื่อการสอน รวมทั้งความสามารถในการใช้
จิตวิทยาในการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และบรรลุตามเป้าหมาย
ของหลักสูตร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ภัทรา สุนทรทรัพย์ (2505:67-70) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พัฒนาการ
ทางศิลปะของเด็กไทยในชั้นประถมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนประถมสาธิตแห่ง
หนึ่งในจังหวัดพระนคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก
นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นในด้านการวาดภาพและการปั้น ซึ่งเปรียบเทียบ
ตามเพศ และอายุ ตามชั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์
ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โรงเรียนประถมสาธิต
วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร จำนวน 160 คนผู้วิจัยนำผลงานการวาดภาพ
และการปั้นของเด็กมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ผลการ
วิจัยพบว่า

1. เด็กมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในชั้นต่าง ๆ ตามระดับอายุดังนี้
 - 5-7 ปี อยู่ในชั้นที่สองหรือชั้นเริ่มต้นการเขียนภาพที่มีความหมาย
 - 7-10 ปี อยู่ในชั้นที่สามหรือชั้นเขียนภาพได้คล้ายของจริง
 - 9-11 ปี อยู่ชั้นที่สี่หรือชั้นเริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างของจริง
 - 11 ปี เป็นวัยที่มีแนวโน้มจะอยู่ในระยะต้นของชั้นพัฒนาการขั้นที่
ห้าหรือขั้นของการใช้เหตุผล

สำหรับชั้นที่หนึ่งหรือชั้นขีดเขียนเด็กในกลุ่มตัวอย่างมีพัฒนาการพ้นขั้นนี้หมดแล้ว
2. เด็กที่อยู่ในชั้นพัฒนาการทางศิลปะชั้นเดียวกัน เขียนภาพแสดง
ลักษณะรูปคน การใช้ช่องไฟ การใช้สีและการออกแบบ แตกต่างกันไปตามลำดับ
วัย เด็กมีอายุมากมักจะ เขียนภาพมีลักษณะใกล้ลักษณะของภาพในชั้นพัฒนาการชั้น
ต่อไปได้มากขึ้น

3. เด็กส่วนมากมีพัฒนาการทางการเขียนภาพอยู่ในขั้นเดียวกันกับพัฒนาการปั้น

4. เด็กหญิงทุกวัยชอบวาดภาพบ้านและคน แต่วัย 9-10 ปี วาดภาพทิวทัศน์มากขึ้น 10-11 ปี วาดภาพนินยา หรือเรื่องราว และภาพสัตว์เพิ่มขึ้น ส่วนเด็กผู้ชายทุกวัยชอบวาดภาพการต่อสู้. แต่บางวัยมีการวาดสิ่งอื่น ๆ ซึ่งรองลงไปจากภาพการต่อสู้คือ 5 ปี วาดภาพนินยาหรือเรื่องราว 9 ปี วาดภาพการต่อสู้ 10 ปี วาดทิวทัศน์และบ้าน 11 ปี ชอบวาดภาพท้องทะเล

5. เด็กหญิงวัย 5 ปีชอบปั้นสัตว์ 6 ปีชอบปั้นสัตว์เลี้ยงและสัตว์อื่น ๆ 7 ปีชอบปั้นคนและภาชนะที่ใช้ในบ้าน 8-9 ปีชอบปั้นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากกว่าสิ่งอื่น ๆ 10 ปีชอบปั้นเครื่องเรือน 11 ปีชอบปั้นขนมที่ต้องประดิษฐ์ให้สวยงาม เด็กผู้ชายวัย 5-8 ปีชอบปั้นเครื่องปั้น เรือรบ เรือยนต์ 9 ปีชอบปั้นคนต่อสู้กัน 10 ปีชอบปั้นเครื่องปั้น 11 ปีชอบปั้นอาวุธและภาชนะที่ใช้ในบ้าน

6. เด็กหญิงส่วนมากวาดภาพบ้านและคนมากที่สุดและปั้นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากที่สุด เด็กชายส่วนมากวาดภาพการต่อสู้มากที่สุดและปั้นยานพาหนะที่มีความเร็วสูง เช่น เครื่องบิน เรือ มากที่สุด

อชชา แสงอสนีย์ (2514:56-62) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่ได้รับการสอนศิลปะตามแนวเก่าและแนวใหม่" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยยึดหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โอลเวเนเฟลด์ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสมถวิลราชดำริ ที่ได้รับการสอนศิลปะศึกษาตามแนวเก่า และโรงเรียนสาธิตฝ่ายประถม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้รับการสอนศิลปะศึกษาตามแนวใหม่ ผู้วิจัยนำผลงานการวาดภาพของเด็ก มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนศิลปะแนวใหม่มีขั้นพัฒนาการเป็นไปตามเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โอลเวเนเฟลด์ มากกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแนวเก่า นักเรียนที่เรียนศิลปะแนวใหม่ที่มีขั้นพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่สี่ (The Drawing Realism) มีการแสดงออกในการวาดภาพด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การวาดภาพคน นักเรียนใช้เส้นเรขาคณิตบนกับเส้นอื่น ๆ แสดงเพศด้วยเสื้อผ้า และทรงผมมากที่สุด
 2. การใช้ช่องไฟ นักเรียนจัดสิ่งต่าง ๆ ในภาพให้มีความสัมพันธ์กันบนพื้นราบมากที่สุด
 3. การใช้สี นักเรียนสามารถใช้สีถูกต้องตามสีของจริงทั้งหมด
- นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่มีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 1 (The Scribbling Stage) ขั้นที่ 2 (Pre-Schematic Stage) และขั้นที่ 3 (Schematic Stage) จะวาดภาพคนหน้าตรงมากที่สุด ส่วนเด็กที่มีพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 4 (The Drawing Realism) จะวาดภาพคนหน้าตรงและหน้าข้างปนกัน และไม่มีนักเรียนในกลุ่มอายุใดมีพัฒนาการถึงขั้นที่ 5 (The Stage of Reasoning) ซึ่งเป็นขั้นสุดท้าย

ฐิติรัตน์ อัคระนังค์ (2530:90-94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะ เด็กของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ใด-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ นักเรียนชายชอบวาดคนผู้ชาย ชอบวาดสัตว์ปีก และเขียนภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวมากที่สุด นักเรียนหญิงชอบวาดคนผู้หญิง ชอบวาดภาพสัตว์ปีกและเขียนภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติมากที่สุด

2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism)

3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้สี 4 ประเภทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุดคือ สีเมจิก สีที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีเทียน

4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือนักเรียนชายเลือกใช้สีเหลืองมากที่สุด นักเรียนหญิงเลือกใช้สีแดงมากที่สุด

5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้สูง คืองานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเพิ่มและตัดทอนภาพ

นัยนา คณานุรักษ์ (2530:88-99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษา การแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 2 ในโรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เขตกรุงเทพมหานคร "มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็ก ของวิกเตอร์ โวลเวนเฟลด์ และนำ ผลงานการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูล ด้วย ค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ใด-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. การแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียน เกี่ยวกับลักษณะภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 3 คือ ขั้นการเขียนภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) ตามเกณฑ์ขั้นพัฒนา การทางศิลปะ เด็กของวิกเตอร์ โวลเวนเฟลด์

2. การเปรียบเทียบการแสดงผลทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีเกี่ยวกับลักษณะ ภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ โดยจำแนกตามเพศนักเรียนชาย และนักเรียนหญิง มีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้ประเภทของสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนชายใช้มากคือสีเมจิก สีประเภทที่นักเรียนหญิงใช้มากคือดินสอสี

4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้สีในการระบายภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากคือสีแดง ส่วนสีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุดคือสีเทา

5. การแสดงผลทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์โดยจำแนกเพศ ปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงผลทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเพิ่มและตัดทอนภาพ

ปราณี ศรีโชค (2530 : 95-97) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การศึกษาการแสดงผลทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา การแสดงผลทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับลักษณะการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สีและงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของวิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะ เด็กโดยการเขียนภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 5 คือขั้นการเขียนภาพโดยใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning)
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเขียนภาพแสดงเนื้อหาและเรื่องราวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้ประเภทของสี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุดคือสีดินสอ สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีน้ำ
5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากที่สุดคือสีเหลือง สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีขาว และ สีเทา
6. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงที่สุดคืองานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการสลัปดาห์นึ่งภาพ

จรัสศักดิ์ ส่งแสงขจร (2531 : 60-61) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และ เด็กปกติ ในชั้นสาธิตการศึกษาพิเศษอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และ เด็กปกติที่มีระดับอายุเดียวกัน และ เพศเดียวกันตามหลักการพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของวิคเตอร์ โวลเวนเฟลด์ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือนักเรียนอนุบาลอายุ 4-6 ปี เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระหว่าง 55-110 เดซิเบล และ เด็กที่มีสภาพทางการฟังปกติที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาลศึกษาของสาธิตการ

ศึกษาพิเศษ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์สวนดุสิต ประจำปีการศึกษา 2530 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบทดสอบวาดภาพกูดอินน์-แฮร์ริส (Goodenough-Harris Drawing Test) ให้นำผลงานการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาวิเคราะห์มาหาค่าทางสถิติโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test ผลการวิจัยพบว่า

1. คะแนนภาพวาดคนของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติที่มีระดับอายุเดียวกัน ไม่แตกต่างกัน
2. คะแนนภาพวาดคนของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติในเพศเดียวกันไม่แตกต่างกัน
3. ผลการวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติตามหลักการพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โอลเวินเฟลด์ โดยทั่วไปไม่แตกต่างกันแต่มีเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินบางคน แสดงลักษณะพิเศษในการวาดภาพคนที่แสดงถึงการขาดความมั่นใจในตัวเอง และความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินบางคนแสดงรายละเอียดในการวาดภาพคนมากกว่าเด็กปกติ เช่น เข็มกลัด ติดเสื้อ เข็มขัด กระดุม และเชือกผูกรองเท้า เป็นต้น

สมสมร กู้ประกร (2531 : 59-60) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กในด้านการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบ และโดยศึกษาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โอลเวินเฟลด์ และให้นำผลงานการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ โดยหาค่าจำนวนและร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนแต่ละกลุ่ม โดยส่วนใหญ่มีขั้นพัฒนาการทางศิลปะทางการวาดภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่วิคเตอร์ โอลเวินเฟลด์ ได้ศึกษาค้นพบ

2. นักเรียนกลุ่มอายุ 12/1-14/0 ปี ส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางการวาดภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของวิคเตอร์ โวลเวนเฟลด์ คือแทนที่จะมีขั้นพัฒนาการ

อยู่ในขั้นที่ห้า (The Stage of Reasoning) กลับอยู่ในขั้นที่ 4 (The Drawing Realism)

3. ลักษณะการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบของนักเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ตรงตามเกณฑ์ปานกลาง

4. นักเรียนบางคนที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพจัดอยู่ในขั้นที่สอง (Pre-Schematic Stages) ขั้นที่สาม (Schematic Stage) และขั้นที่ 4 (The Drawing Realism) มีพัฒนาการทางการวาดภาพบางลักษณะข้ามขั้นไปอยู่ในขั้นพัฒนาการที่สูงขึ้น

อุทัยวรรณ บัวผัน (2531:47-49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลย" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน โดยจำแนกตามเพศ ตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 168 คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โวลเวนเฟลด์ และได้ดำเนินการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยหาค่าเฉลี่ยและทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีของคูกี (เอ) {Tukey (a)} ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. นักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ ปรากฏว่านักเรียนหญิงกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะแตกต่างจากกลุ่มนักเรียนชายทุกกลุ่มของการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

5. นักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะสูงกว่ากลุ่มนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็กในประเทศไทย สรุปได้ว่าการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็กแต่ละช่วงอายุ ตรงตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของวิคเตอร์ โวลเวนเฟลด์ เด็กที่มีช่วงอายุเดียวกันและอยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะเดียวกัน จะสามารถวาดภาพแสดงลักษณะภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบแตกต่างกัน คือ เด็กที่มีอายุมากกว่าจะสามารถวาดภาพได้ดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อย ซึ่งอยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะเดียวกัน และเด็กที่มีอายุมากในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกันจะสามารถวาดภาพมีลักษณะใกล้เคียงขั้นพัฒนาการทางศิลปะที่สูงขึ้น การแสดงออกทางศิลปะของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่แตกต่างกัน เด็กที่ถูกอบรมแบบประชาธิปไตยจะมีการแสดงออกทางศิลปะได้ดีกว่าเด็กที่ถูกอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และเด็กแต่ละเพศจะแสดงเนื้อหาเรื่องราวในภาพแตกต่างกัน เด็กเพศชายจะวาดภาพการต่อสู้ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับตนเองและวาดภาพคนเพศชายมากกว่าวาดภาพคนเพศหญิง ส่วนเด็กเพศหญิงจะวาดภาพทิวทัศน์ ภาพบ้าน ภาพคนผู้หญิง ภาพสัตว์ปีก และมีการตกแต่งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมากกว่าภาพวาดของเด็กเพศชาย นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะสามารถแสดงรายละเอียดของภาพคนได้มากกว่าเด็กปกติ เช่น แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับเข็มกลัดติดเสื้อ เข็มขัด กระดุม เชือกผูกรองเท้า เป็นต้น

งานวิจัยต่างประเทศ

ทรอจเลอร์ (Trogler 1981 : 1915-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Children's Drawing of Houses on The Side Hill" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนาการความเข้าใจเกี่ยวกับระยะในการวาดภาพของเด็กจากการใช้เส้นระนาบ เส้นแนวตั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงของบ้านกับเนินเขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาคือนักเรียน เกรด 1, เกรด 3 และ เกรด 5 ในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม เด็กกลุ่มแรกจัดให้มีส่วนร่วมในโปรแกรมเกี่ยวกับโครงสร้างของสถาปัตยกรรม ส่วนเด็กกลุ่มหลังได้รับการสอนโดยเน้นการใช้สื่อและเทคนิคทั่วไปทางศิลปะ หลังจากทดลอง 10 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพวาดของเด็กกลุ่มแรกสามารถแสดงรายละเอียดรอบ ๆ บริเวณเนินเขา รายละเอียดของสิ่งก่อสร้างได้ดีกว่าเด็กกลุ่มที่สอง

เบอร์ตัน (Burton 1981 : 2561-B) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Line, Space and the Organization of Meaning in Human figure Drawing made by Children Eighth to fifteen years" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การใช้เส้นลักษณะแรเงาในการวาดภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาคือนักเรียนอายุ 8-15 ปี ในบอสตัน โดยให้เด็กวาดภาพคนจากความทรงจำและวาดจากการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เด็กเกี่ยวกับการใช้เส้นและความหมายของเส้น ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กวาดภาพจากความทรงจำจะใช้เส้นและการใช้พื้นที่ว่างได้ดี เหมือนกับการวาดภาพจากการสังเกต
2. การวาดภาพจากความทรงจำและการวาดภาพจากการสังเกต สามารถแสดงลักษณะสามมิติได้เหมือนกัน โดยเฉพาะด้านความหนาหรือความลึก
3. การวาดภาพคนที่มีรูปแบบคล้ายกันแต่การแสดงลักษณะสามมิติและแรเงาเด็กโตจะวาดภาพได้ดีกว่า
4. แนวคิดในการใช้เส้น การใช้พื้นที่ว่าง สัดส่วน แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

เคลเลอร์ (Keller 1987 : 1630-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Effect of Blind Contour Drawing on Visual Perception as Demonstrated in Naturalistic Drawing Ability" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถของเด็กบกพร่องทางการวาดภาพลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความสามารถในการใช้เส้นแสดงรูปทรงของวัตถุได้เหมือนธรรมชาติ
2. ความสามารถในการใช้เส้นแสดงรูปทรงของวัตถุบางอย่างและวัตถุทั้งหมดได้อย่างดีหรือไม่
3. ความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับการวาดภาพได้เหมือนธรรมชาติของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า
 1. เด็กสามารถวาดวัตถุและเนื้อเรื่องได้สัมพันธ์กัน
 2. ไม่สามารถวาดภาพเรื่องราวได้ ถ้าวาดวัตถุไม่ได้
 3. เด็กสามารถวาดภาพได้คล้ายธรรมชาติแต่ไม่สามารถแสดงจำนวนได้ถ้าไม่ได้รับการฝึกและแนะนำ

ตั้งเจริญ (Tungcharoen 1987 : 1383-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Across-Cultural Study : The Relationship between Perception and Drawing Ability among Children from the United States and Thailand" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการรับรู้และการวาดภาพของคนของเด็ก กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นเด็กที่มีระดับเศรษฐกิจและสังคมปานกลางของสหรัฐอเมริกา กับเด็กไทยที่ศึกษาอยู่เกรด 1 เกรด 3 และเกรด 5 จำนวน 135 คน โดยใช้แบบทดสอบของกูด อิน์ฟ-แฮร์ริส วัดความรู้ความเข้าใจ ความคิดรวบยอด ความสามารถที่ซ่อนเร้น อยู่ภายในและความละเอียดละออโดยการสังเกตจากการวาดภาพคน ซึ่งวิเคราะห์และวัดจากแบบทดสอบของกูด อิน์ฟ-แฮร์ริส ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กไทยมีความรู้ความเข้าใจ การวิเคราะห์ และการรับรู้ มากกว่าเด็กอเมริกันทุกด้าน

2. เด็กชายมีความสามารถมากกว่าเด็กหญิงในด้านความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการแสดงเนื้อหาและการรับรู้
3. เด็กเพศชายและเด็กเพศหญิงของอเมริกามีการรับรู้ทางตาเท่าเทียมกับเด็กหญิงมีการรับรู้ ความเข้าใจสูงกว่าเด็กชาย
4. เด็กชายมีการวิเคราะห์ การรับรู้มากกว่าเด็กผู้หญิง

โคลเบิร์ต (Colbert 1988 : 103-104) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Problems of Representation : Preschool and Third Grade Children's Observational Drawing of a Three Dimensional Model" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการในการวาดภาพสามมิติของเด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนเกรด 3 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือเด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 4:2 ปี ถึง 5:6 ปี จำนวน 70 คน และนักเรียนเกรด 3 ที่มีอายุระหว่าง 8:5 ปี ถึง 9:5 ปี จำนวน 70 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างวาดภาพจากหุ่นที่มีลักษณะสามมิติ ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะที่เด็กก่อนวัยเรียนสามารถวาดภาพสามมิติได้มากที่สุดคือ แสดงความกว้าง ความยาว และแสดงความลึกของภาพเป็นรูปสามเหลี่ยม วางซ้อนอยู่ส่วนบน คิดเป็นร้อยละ 24
2. ลักษณะที่เด็กก่อนวัยเรียนสามารถวาดภาพสามมิติได้ใกล้เคียงความจริงที่สุด คือแสดงด้านข้างสองด้านคล้ายภาพ อ็อบลิค (Obliques) คิดเป็นร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่างในวัยเดียวกัน
3. ลักษณะที่นักเรียนเกรด 3 สามารถวาดภาพสามมิติได้มากที่สุดคือ แสดงความกว้าง ความยาว และแสดงความลึกของภาพเป็นรูปสามเหลี่ยมวางซ้อนอยู่ส่วนบนคิดเป็นร้อยละ 33 ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในวัยเดียวกัน
4. ลักษณะที่เด็กเกรด 3 สามารถวาดภาพสามมิติได้ดีที่สุดคือแสดง ความกว้าง ความยาว และความลึกของภาพเป็นลักษณะภาพ ไอโซเมตริก (Isometric.)

ฮาร์ด (Heard 1988 : 222-231) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Children's Drawing Styles" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างของลักษณะเฉพาะตัวในการวาดภาพของเด็ก กลุ่มตัวอย่างคือเด็กที่มีอายุระหว่าง 6, 7 และ 8 ปี จากโรงเรียนแมนฮัตตัน จำนวน 102 คน โดยให้เด็กวาดภาพจากเรื่องราวที่นักเรียนและครูเขียนขึ้นแล้วนำภาพวาดของเด็กมาเปรียบเทียบตามเกณฑ์ของวิตเตอร์ โอลเวนเฟลด์ แล้วคัดเลือกภาพเป้าหมายมา 15 คู่ เพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน โดยใช้ค่าสถิติ ANOVA ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กวาดภาพข้าง โดยไม่คำนึงถึง เรื่องราวได้ไม่แตกต่างกับการวาดภาพผู้หญิงแก่ และภาพแนวอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ $F(2,10) = .71, P < .49$
2. ภาพที่เด็กวาดเรื่องเดียวกันพบว่าไม่มีความคล้ายคลึงกัน มากกว่าภาพที่วาดจากเรื่องที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ $F(9,18) = 1.49, P < .22$

จากผลงานการวิจัยการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็กในต่างประเทศ สรุปได้ว่า การแสดงออกทางศิลปะของเด็กมีความแตกต่างกันตามวัย และตามสภาพแวดล้อมที่ถูกจัดขึ้น เด็กจะสามารถแสดงรายละเอียดของภาพและลักษณะสามมิติของภาพได้ดีเมื่อมีอายุมากขึ้น เด็กเพศชายจะมีความสามารถมากกว่าเด็กเพศหญิงในวัยเดียวกันในด้านความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความสามารถในการแสดงเนื้อหาเรื่องราวของภาพ ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางตาจะสามารถวาดภาพให้คล้ายธรรมชาติแต่ไม่สามารถแสดงจำนวนของวัตถุในภาพได้ถูกต้องหากไม่ได้รับการแนะนำและฝึกฝนมาก่อน นอกจากนี้เด็กอเมริกันจะสามารถวาดภาพวัตถุต่างๆ แสดงเนื้อหา เรื่องราวได้อย่างสัมพันธ์กัน ความสามารถของเด็กในด้าน การใช้เส้น การใช้พื้นที่ว่าง การจัดสัดส่วนในการวาดภาพแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางสติปัญญาและการรับรู้ของเด็กแต่ละคน